

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra finančního práva a financí

Daňové otázky finančního trhu

Diplomová práce

Ing. David Machač

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Petr Kotáb

Praha, březen 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem v ní vyznačil všechny prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze 30.3.2009

David Machač

Poděkování

Děkuji panu JUDr. Petru Kotábovi, vedoucímu mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Praze 30.3.2009

David Machač

Obsah

Úvod	1
1 Finanční trh a zdanění.....	8
1.1 Subjekty finančního trhu.....	8
1.2 Instrumenty finančního trhu.....	9
1.2.1 Cenné papíry	10
1.3 Daňové instituty týkající se finančních trhů	10
1.3.1 Daňový rezident a nerezident	11
1.3.2 Stálá provozovna.....	12
1.3.3 Mateřská a dceřiná společnost	13
1.3.4 Účetní souvislosti.....	13
2 Zdanění jednotlivých finančních instrumentů daní z příjmů.....	14
2.1 Akcie a obchodní podíly	14
2.1.1 Účtování majetkových instrumentů finančního trhu	15
2.1.2 Účetní a daňové dopady ocenění majetkových instrumentů	17
2.1.3 Běžné příjmy	21
2.1.4 Příjmy z nakládání s podílem.....	27
2.2 Dluhové nástroje	38
2.2.1 Účtování dluhových instrumentů finančního trhu	38
2.2.2 Účetní a daňové dopady ocenění dluhových instrumentů	39
2.2.3 Běžné příjmy	40
2.2.4 Nízká kapitalizace.....	42
2.2.5 Kapitálové příjmy	46
2.3 Směnky	47
2.3.1 Účtování směnek.....	47
2.3.2 Běžné příjmy	48
2.3.3 Kapitálové příjmy	49
2.4 Deriváty	49
2.5 Ostatní vkladové produkty.....	52
3 Zdanění jednotlivých finančních instrumentů daní z přidané hodnoty	52
3.1 Finanční činnosti.....	53

3.1.1	Poskytnutí a sjednání úvěrů	53
3.1.2	Převzetí závazků, ručení a jiných jistot a záruk	53
3.1.3	Činnosti týkající se vkladových a běžných účtů	54
3.1.4	Operace s penězi	54
3.1.5	Podíly, dluhopisy a další cenné papíry	54
3.1.6	Správa fondů kolektivního investování	55
3.1.7	Sjednávání a zprostředkování	55
3.2	Právo volby zdanění	55
3.3	Skupinová registrace	55
4	Daňové aspekty kolektivního investování.....	56
4.1	Podílový fond a investiční fond	57
4.2	Standardní fond a speciální fond	57
4.3	Daňové aspekty fondů kolektivního investování	58
4.3.1	Povinnost přecenění na reálnou hodnotu	58
4.3.2	Daňové odpisování majetku	58
4.3.3	Rezervy	59
4.3.4	Držba podílu fondem	59
4.3.5	Zdanění příjmů z podílových listů a akcií investičního fondu	60
4.3.6	Ostatní daně	60
	Závěr	62
	English Summary	64
	Seznam použité literatury	65

Úvod

Po nebyvalém rozvoji finančních trhů a nových instrumentů v posledních desetiletích zachvátila v roce 2008 celý svět tzv. finanční krize doprovázená značnou volatilitou a hloubkou obchodování snad na všech finančních trzích. Zároveň se s účinností od 1. ledna 2008 stala součástí českého právního řádu tzv. reforma veřejných financí, která mimo jiné podstatně novelizovala četná ustanovení daňových zákonů.

Cílem práce je alespoň v základních rysech poskytnout přehled o způsobu zdanění jednotlivých kategorií finančních instrumentů. Práce by dále měla zmapovat dopad reformy veřejných financí na zdanění finančních trhů a instrumentů, s kterými se na nich obchoduje.

S ohledem na možnou účast zahraničních subjektů na tuzemském finančním trhu a mezinárodní charakter mnohých transakcí a instrumentů budou v této práci řešeny také dopady právních předpisů mezinárodního charakteru, zejména smluv o zamezení dvojího zdanění. Jednotlivé daně jsou v menší či větší míře ovlivňovány předpisy Evropských společenství, kterými je Česká republika vázána. Pozornost bude tedy věnována zejména směrnicím, které jsou převažující formou předpisu upravující daňové otázky na komunitární úrovni, a dále případným relevantním rozhodnutím Evropského soudního dvora. Výklad bude také brát v úvahu zejména pokyny a sdělení Ministerstva financí České republiky a dále závěry Koordinačního výboru Komory daňových poradců České republiky. Zohledněna budou také klíčová rozhodnutí soudů rozhodující daňové spory ve správním soudnictví, zejména pak judikatura Nejvyššího správního soudu.

Kromě právního vymezení bude poskytnuta také základní ekonomická charakteristika jednotlivých instrumentů. Stranou nezůstane ani účetní zachycení jednotlivých instrumentů a operací s nimi, zejména v návaznosti na stanovení základu daně z příjmů účetní jednotky.

Práce se nebude komplexně zabývat specifiky zdanění bank, pojišťoven ani jiných institucí finančního trhu.

Cílem autora není podat rozsáhlý úvodní teoretický výklad týkající se obecné problematiky finančních trhů nebo jednotlivých stavebních kamenů daňového systému. Přidanou hodnotu nelze spatřovat ani ve vyplňování stránek citováním rozsáhlých a komplikovaných ustanovení daňových předpisů. Záměrem je naopak podat srozumitelný výklad vystihující podstatu jednotlivých institutů.

S ohledem na to, že zadání práce je poměrně široké, budu se snažit zaměřit zejména na aspekty daně z příjmů, a to zejména na otázky, které prošly legislativními změnami v období posledních dvou let.

V roce 2006 jsem absolvoval magisterský studijní program Finance na fakultě Financí a účetnictví VŠE v Praze. S daňovou problematikou mám také praktické zkušenosti ze svého působení v poradenských společnostech v posledních letech. V kombinaci se zájmem o vývoj na českých i světových finančních trzích je pro mne toto téma diplomové práce logickou volbou.

Práce je zpracována k právnímu stavu účinnému k 31. 3. 2009.

1 Finanční trh a zdanění

Tržní hospodářství zahrnuje trhy produktů, trhy výrobních faktorů, trh práce a finanční trh, které se vzájemně ovlivňují. Finanční trh je systém vztahů a nástrojů umožňující soustředování, rozmisťování a přerozdělování dočasně volných peněžních prostředků na základě nabídky a poptávky¹.

Z makroekonomického pohledu představuje finanční trh prostředek k alokaci úspor domácností, podnikatelských subjektů a státních institucí na jedné straně a k získání investičních prostředků pro spotřebu a investice na straně druhé.

Finanční trh lze členit z mnoha hledisek. Podle toho zda se umísťují emise finančních nástrojů k prvním investorům nebo zda se obchoduje s již emitovanými nástroji, na trh primární a sekundární. Podle povahy investorů na trh institucionálních nebo drobných investorů. Trh organizovaný a neorganizovaný rozlišujeme podle existence institucionalizovaného organizovaného rámce. Nejobvyklejší členění rozeznává trh úvěrový, peněžní a kapitálový.

1.1 Subjekty finančního trhu

Finanční trh je místem, kde se setkává nabídka a poptávka po finančních prostředcích. Nabídku představují přebytkové subjekty (věřitelé, investoři), na straně poptávky vystupují deficitní subjekty (dlužníci, emitenti). Jak dlužníci tak věřitelé mohou na finančním trhu být právnické osoby nebo fyzické osoby a to buď jako podnikatelé (obchodní společnosti, podnikající fyzické osoby) nebo jako nepodnikatelé (např. správní orgány, domácnosti).

Investoři se snaží dosáhnout maximální výnosnosti investice při minimálním riziku a co nejvyšší možné likviditě. Naopak cílem deficitních subjektů je získat kapitál pro svou ekonomickou činnost za co nejnižší cenu (úrok). Důležitým faktorem z pohledu dlužníka je také doba, po kterou může vypůjčené prostředky používat a možnost

¹ Václav Liška, Jan Gazda: Kapitálové trhy a kolektivní investování, Professional Publishing 2004, s. 28 a následující

volby ohledně doby a výše čerpání a splácení prostředků, což bývá v protikladu s požadavkem na likviditu investice u věřitele či investora.

1.2 Instrumenty finančního trhu

Na základě nabídky a poptávky po penězích (a tedy po finančních instrumentech) se určuje tržní cena zapůjčení kapitálu, tedy úrok. Faktory spoluurčujícími úroveň nabídky a poptávky konkrétních finančních instrumentů je jejich likvidita a riziko.

V nejobecnější rovině lze říci, že volné peněžní prostředky lze prostřednictvím finančního trhu buď zapůjčit anebo za ně nakoupit podíl na určitém subjektu (např. obchodní společnosti nebo fondu kolektivního investování). Zrcadlově k tomu z pohledu jednotky poptávající kapitál pak lze hovořit o závazku (dluhu) resp. vkladu do základního kapitálu. Tomuto rozlišení odpovídá rozdělení instrumentů, které jsou za volné finanční prostředky nakupovány, na dlužnické a majetkové. Obdobně se dělí také cenné papíry v případě, že je odpovídající právo inkorporováno do cenného papíru.

V případě majetkových instrumentů finančního trhu (např. akcie nebo podílové listy) je výnosem jednak podíl na zisku právnické osoby (je-li vytvořen a rozdělován) a/nebo kapitálový zisk jakožto kladný rozdíl mezi nákupní a prodejní cenou konkrétního instrumentu. Dluhové instrumenty (např. směnky nebo dluhopisy) mohou věřiteli přinášet výnos (který je dlužník povinen platit) v podobě úroku a/nebo kapitálový zisk plynoucí z rozdílné nákupní a prodejní ceny. Obojí typ investic tedy může investorovi nést výnosy z držby (úroky či podíly na zisku) a výnosy z prodeje (kapitálový zisk).

Český právní řád zakazuje vydávat akcie které by nesly úrok bez ohledu na zisk společnosti jejíž podíl akcie reprezentuje. Naopak je možné vydávat dluhopisy jejichž úrokový výnos je odvozen od zisku dlužníka. Jistou přechodovou zónu mezi majetkovými a dluhovými cennými papíry představují konvertibilní dluhopisy.

S jistou mírou zobecnění lze uvést, že dluhové instrumenty jsou méně rizikové, neboť dlužník mívá v případě úpadku věřitele lepší postavení než společník. Ani insolvenční řízení nemůže vždy zajistit 100% návratnost vložených a ani zapůjčených prostředků. Žádná investice, jak ukazuje nedávný vývoj na všech finančních trzích, však není úplně

bezpečná. Vlastník podílu se v případě snížení ekonomické prosperity společnosti, tak jak je vnímána dalšími investory, fakticky podílí na ztrátě nebo snižování zisku společnosti právě snížením tržní hodnoty svého podílu.

Na druhou stranu podíl na zisku je teoreticky neomezený, stejně tak je teoreticky neomezený růst tržní hodnoty podílu. Výše úrokových výnosů ovšem bývá omezená. Stejně tak je nepravděpodobné, že by někdo v tržním prostředí za standardních podmínek zaplatil za dluhový instrument více než je jeho nominální hodnota, tedy částka kterou při splatnosti obdrží od dlužníka.

1.2.1 Cenné papíry

Cenný papír představuje jednu z forem finančních nástrojů. Jedná se o listinu, s níž je těsně spjata soukromé majetkové právo. Obecná právní úprava cenných papírů je obsažena v ZCP. Úplatné smlouvy o cenných papírech se řídí ObchZ, pokud ZCP nestanoví jinak, v tomto případě tedy ObchZ plní funkci obecné úpravy. Speciální ustanovení týkající se cenných papírů obsahuje zejména ZPKT, ZSŠ, ZoD a další předpisy.

Právo k cennému papíru je postaveno na úroveň právu vlastnickému (§ 1 odst 2 ZCP), je právem věcným a právem absolutním, které se řídí úpravou v občanském zákoníku, pokud ZCP nestanoví něco jiného. Cenný papír lze vydržet, právo cenného papíru se nepromlčuje a právo k cennému papíru je ústavně chráněno jako vlastnictví².

1.3 Daňové instituty týkající se finančních trhů

Daně, jakožto příjmy veřejných rozpočtů jsou placeny nejrůznějšími subjekty. Osoba, která nese daňové břemeno tím, že její příjem, spotřeba nebo majetek je podroben dani, se označuje jako poplatník. Plátce daně naproti tomu pod svou vlastní majetkovou odpovědností daň do veřejného rozpočtu odvádí.

Daňová teorie rozlišuje daně přímé (daně z příjmu a z majetku) a daně nepřímé (daně ze spotřeby).

² Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P.: Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů, C. H. Beck 2005, strana 21 a následující

Česká daňová soustava se skládá z následujících daní:

- Přímé daně
 - Daň z příjmů
 - Daň z nemovitostí
 - Daň silniční
 - Daň dědická
 - Daň darovací
 - Daň z převodu nemovitostí
- Nepřímé daně
 - Daň z přidané hodnoty
 - Spotřební daně
 - Ekologické daně

Z povahy věci nebudou mít pro posuzování daňových aspektů finančního trhu relevanci daň silniční, spotřební daně a ekologické daně. Aspekty daně dědické, darovací a daně z převodu nemovitostí se tato práce bude zabývat pouze okrajově. Těžiště práce bude spočívat v posouzení zdanění instrumentů finančního trhu daní z příjmů a daní z přidané hodnoty.

1.3.1 Daňový rezident a nerezident

Na českém finančním trhu mohou obchodovat jak české tak zahraniční osoby, a to jako věřitelé (nebo investoři) tak jako dlužníci (nebo emitenti). Z pohledu zdanění příjmů je pak důležité rozdělení fyzických i právnických osob na daňové rezidenty a nerezidenty. Zatímco rezident má neomezenou daňovou povinnost, tedy v daném státě podléhají zdanění jeho celosvětové příjmy, v případě nerezidenta podléhají zdanění pouze příjmy ze zdroje na území státu této daňové jurisdikce.

Český zákon o daních z příjmů vymezuje jako daňového rezidenta fyzickou osobu, která má na území České republiky své bydliště anebo se zde obvykle (více než 183 dní v roce) zdržuje. Bydlištěm se pro účely ZDP rozumí místo, kde má poplatník stálý byt za okolností, z nichž lze usuzovat na jeho úmysl trvale se v tomto bytě zdržovat. Pokud

zde má bydliště, je považován za českého rezidenta i pokud se v České republice zdržuje méně než 183 dní v roce.³

V případě právnických osob je za českého daňového rezidenta podle ZDP považován poplatník, který zde má své sídlo nebo místo svého vedení. Za místo vedení je považováno místo, kde jsou skutečně prováděna klíčová řídicí a obchodní rozhodnutí společnosti.⁴

Pokud je podle národního předpisu poplatník považován za rezidenta ve dvou či více státech, rozhoduje se podle mezinárodní smlouvy o zamezení dvojího zdanění uzavřené mezi těmito státy. Modelová smlouva o zamezení dvojího zdanění OECD obsahuje následující hierarchii testů pro určení daňového rezidentství fyzických osob:

1. stálý byt
2. středisko životních zájmů
3. stát, kde se poplatník obvykle zdržuje
4. státní občanství
5. vzájemná dohoda příslušných úřadů

V případě právnických osob je rozhodujícím faktorem místo skutečného vedení, jehož výklad se pro účely smluv o zamezení dvojího zdanění v podstatě shoduje s místem vedení pro účely ZDP.

1.3.2 Stálá provozovna

V dalším textu také bude pracováno s pojmem stálá provozovna. Stálá provozovna je pouze daňový koncept a vzniká bez ohledu na vůli poplatníka z důvodů stanovených buď v příslušné mezinárodní smlouvě nebo v ZDP⁵ a to obecně buď na základě existence trvalého místa k podnikání nebo z důvodu poskytování služeb po delší dobu. Pokud jsou příjmy přiřaditelné stálé provozovně, jedná se o příjmy ze zdroje na území toho státu, kde stálá provozovna vznikla.

³ § 2 ZDP

⁴ Sdělení MFČR č.j. 251/1220867/2000 k problematice pojmu „místo vedení“ a „skutečný vlastník“

⁵ § 22 odst. 2 ZDP

1.3.3 Mateřská a dceřiná společnost

ZDP definuje pro své vlastní účely pojmy mateřská a dceřiná společnost. Mateřskou společností je kapitálová obchodní společnost (a.s. nebo s.r.o.) nebo družstvo, která je rezidentem České republiky nebo jiného státu Evropské unie, a která má nejméně po dobu 12 měsíců nepřetržitě alespoň 10% podíl na základním kapitálu jiné společnosti. Dceřinou společností je pak je kapitálová obchodní společnost (a.s. nebo s.r.o.) nebo družstvo, která je rezidentem České republiky nebo jiného státu Evropské unie, na jejímž základním kapitálu má mateřská společnost nejméně po dobu 12 měsíců nepřetržitě alespoň 10% podíl⁶. Naplnění definice pojmů mateřské a dceřiné společnosti je podmínkou uplatnění osvobození dividend a příjmů z převodu podílů od daně z příjmů, jak bude popsáno v příslušných částech této práce. Na druhou stranu s sebou vzájemný vztah mateřské a dceřiné společnosti nese povinnost mateřské společnosti vyloučit z daňových nákladů výdaje vynaložené mateřskou společností související s držbou podílu v dceřiné společnosti⁷.

1.3.4 Účetní souvislosti

Jak bylo uvedeno výše, ZDP upravuje daň z příjmů fyzických osob a daň z příjmů právnických osob. Podle § 23 odst 2 ZDP se pro zjištění základu daně z příjmů vychází:

- a) z výsledku hospodaření u poplatníků, kteří vedou účetnictví
- b) z rozdílu mezi příjmy a výdaji u poplatníků, kteří nevedou účetnictví

Podle § 1 odst. 2 ZoÚ účetnictví vedou mimo jiné právnické osoby, zahraniční osoby podnikající na území ČR a fyzické osoby které jsou jako podnikatelé zapsáni v obchodním rejstříku nebo jejichž obrat přesáhl 15 milionů Kč za rok. Fyzické osoby mohou vést účetnictví také dobrovolně.

Fyzické osoby s příjmy z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti, kteří nevedou účetnictví a neuplatňují paušální výdaje, vedou tzv. daňovou evidenci (§ 7 odst. 13 ZDP), která obsahuje údaje o příjmech a výdajích a majetku a závazcích. Tito poplatníci tedy neúčtují o výnosech a nákladech ve věcné a časové souvislosti. Pokud je o určitých majetkových hodnotách (tzn. i instrumentech finančního trhu) účtováno nebo

⁶ § 19 odst. 3 písm. b) a c) ZDP

⁷ § 25 odst. 1 písm. zk) ZDP

jsou uvedeny v daňové evidenci poplatníka, jedná se o tzv. obchodní majetek poplatníka. Samozřejmě není vyloučeno, aby podnikající fyzická osoba nabývala instrumenty finančního trhu mimo své podnikání, tedy jako soukromá osoba. O daňových důsledcích zahrnutí některých instrumentů do obchodního majetku bude pojednáno níže.

2 Zdanění jednotlivých finančních instrumentů daní z příjmů

Jak již bylo uvedeno výše, finanční nástroje lze v nejobecnější rovině rozdělit na majetkové a dluhové. Oba tyto typy mohou investorovi přinášet jednak příjem z držby toho kterého instrumentu (jinak též běžný příjem) a jednak kapitálový zisk v případě prodeje instrumentu.

V této kapitole bude podrobně rozebrán způsob zdanění daní z příjmů nejprve jednotlivých majetkových a poté dluhových nástrojů finančního trhu. U každého jednotlivého typu pak bude zdanění příjmů rozděleno na běžné příjmy a na příjmy z nakládání. Pozornost bude věnována také rozdílnému způsobu zdanění podle různých subjektů vystupujících jak na investorské tak dlužnické straně.

Podíl společníků osobních obchodních společností s ohledem na osobní účast na podnikání společností nespadá do kategorie instrumentů finančního trhu a proto zůstávají stranou předmětu této práce.

2.1 Akcie a obchodní podíly

Účast společníka v obchodní společnosti je představována podílem. Podíl v kapitálových společnostech je reprezentován akcií v případě akciové společnosti a obchodním podílem v případě společnosti s ručením omezením. V této části se zaměřím na zdanění příjmů z držby a převodu akcií a obchodních podílů.

Obchodní podíl představuje účast společníka společnosti ručením omezeným, nemůže nabývat formu cenného papíru.

Akcie je cenný papír vydávaný akciovou společností a vyjadřuje právní postavení akcionáře jakožto společníka akciové společnosti. Část základního kapitálu akciové společnosti, kterou akcie představuje, je vyjádřena jmenovitou (nominální) hodnotou akcie. Jmenovitá hodnota je tedy částka uvedená na listinné akci nebo v příslušné evidenci zaknihovaných cenných papírů. Součet jmenovitých hodnot všech akcií vydaných akciovou společností je roven jejímu základnímu kapitálu.

Emisní kurz je částka, za kterou společnost akcie vydává prvnímu majiteli. Emisní kurz nesmí být nižší než jmenovitá hodnota akcie. Pokud je emisní kurz vyšší než jmenovitá hodnota akcie, rozdíl potom představuje emisní ážio, které je součástí vlastního kapitálu společnosti. Cena akcie společnosti určená na základě nabídky a poptávky na organizovaném trhu se označuje jako kurz akcie. Kurz akcie se může měnit i několikrát v průběhu jediného dne, v extrémních a případech až o desítky procent.

S akcií jsou spjaty práva akcionáře ale také povinnosti (např. povinnost loajality, povinnost splatit upsanou hodnotu atd.). Teorie rozlišuje práva akcionáře na nemajetková (právo na řízení společnosti, právo kontrolovat činnost společnosti, právo na informace) a majetková (zejména právo na podíl na zisku případně na likvidačním zůstatku, přednostní právo na úpis nových akcií a na získání vyměnitelných a prioritních dluhopisů a dále právo na majetkové vyrovnání).

Akcie lze rozlišovat podle podoby na listinné a zaknihované, podle formy na akcie na jméno a akcie na majitele a konečně podle druhu na kmenové a prioritní.

2.1.1 Účtování majetkových instrumentů finančního trhu

Tato subkapitola se týká pouze účetních jednotek, tedy právnických osob a fyzických osob vedoucích účetnictví. Pro zachycení majetkových instrumentů v účetnictví investora je rozhodující úmysl při pořízení těchto cenných papírů a podílů, tedy zda záměrem je strategicky ovlivňovat řízení těchto společností, nebo majetkové instrumenty pořizuje ze spekulativních důvodů.

Majetkovou účastí se rozumí cenné papíry a podíly, jejichž prostřednictvím vlastník vykonává (má v úmyslu vykonávat) rozhodující vliv v ovládaných a řízených osobách

nebo podstatný vliv v přidružených podnicích, které emitovaly příslušné cenné papíry nebo vydaly podíly⁸.

Definici pojmu ovládaná a řízená osoba obsahuje § 66a ObchZ. Podstatný vliv je takový významný vliv na řízení nebo provozování podniku, který není rozhodujícím vlivem ve smyslu § 66a odst. 2 ObchZ. Není-li prokázán opak, považuje se za podstatný vliv dispozice s více než 20 % hlasovacích práv.

Majetkové účasti se účtují na účty skupiny 06 – *Dlouhodobý finanční majetek*:

061 – *Akcie a podíly v ovládaných a řízených osobách*

062 – *Akcie a podíly v podnicích s podstatným vlivem*

Naproti tomu **cenné papíry k obchodování**, které investor drží se záměrem dosáhnout zisku z rozdílu mezi nákupní a prodejní cenou v krátkém časovém horizontu (do dvanácti měsíců) se účtují na účet skupiny 25 – *Krátkodobé cenné papíry a podíly a pořizovaný krátkodobý finanční majetek*, konkrétně na účet 251 – *Majetkové cenné papíry k obchodování*.

Rozhodující je prvotní záměr investora držet majetkové instrumenty po dobu kratší než 12 měsíců. Při překročení této doby držby není třeba přeúčtovat cenné papíry a podíly na účty skupiny 06, pokud záměr s těmito instrumenty obchodovat trvá. V tomto směru nehraje roli, zda investor zamýšlí s danými instrumenty obchodovat na regulovaném trhu nebo mimo takový trh.

Majetkové cenné papíry a podíly, které nejsou s ohledem na záměr investora ani majetkovou účastí ani cenné papíry k obchodování v krátkém časovém horizontu se účtují na účet 063 – *Ostatní (realizovatelné) cenné papíry a podíly* nebo 257 – *Ostatní (realizovatelné) cenné papíry*.

Emitent o vydaných akciích neúčtuje, součet nominálních hodnot tvoří základní kapitál společnosti.

⁸ Ryneš, P.: Podvojný účetnictví a účetní závěrka, Anag 2008, strana 130

2.1.2 Účetní a daňové dopady ocenění majetkových instrumentů

Účetní jednotky oceňují cenné papíry a podíly, obdobně jako jiný majetek a závazky, k okamžiku uskutečnění účetního případu (např. pořízení, prodej) a dále k rozvahovému dni nebo k jinému okamžiku k němuž se sestavuje účetní závěrka⁹. K okamžiku pořízení se cenné papíry a podíly oceňují pořizovací cenou, kterou tvoří cena pořízení a náklady s pořízením související (poplatky na veřejném trhu, provize a odměny makléřům, poradcům atd.). Součástí pořizovací ceny je i cena zaplacená za opci, na jejímž základě byl cenný papír či podíl pořízen. Do pořizovací ceny se nezahrnují výdaje na financování nákupu finančního instrumentu (např. úroky či poplatky z úvěru přijatého na nákup finančního instrumentu). Podíly na obchodních společnostech jakož i cenné papíry jejichž nominální hodnota je vyjádřena v cizí měně se zaúčtují v pořizovací ceně přepočtené kurzem ke dni pořízení a zároveň je třeba souběžně evidovat tyto položky i v cizí měně¹⁰.

Majetkové cenné papíry s výjimkou majetkových účastí a vlastních akcií se oceňují reálnou hodnotou (§ 27 odst. 1 ZoÚ), kterou je:

- Tržní hodnota, která je vyhlášena na veřejném trhu ke dni ocenění,
- Ocenění kvalifikovaným odhadem nebo posudkem znalce,

Účetní jednotka se může rozhodnout že majetkové účasti bude oceňovat metodou ekvivalence, podle níž se ocenění odvíjí od podílu investora na vlastním kapitálu majetkové účasti. Pokud se tak účetní jednotka rozhodne, musí tuto metodu použít u všech majetkových účastech, o kterých účtuje¹¹.

Pokud jsou instrumenty denominované v cizí měně oceňovány reálnou hodnotou nebo ekvivalencí, pak kurzové rozdíly vzniklé z přecenění k datu účetní závěrky nebo uskutečnění účetního případu (například prodeje) jsou součástí ocenění reálnou hodnotou.

⁹ § 24 odst. 2 ZoÚ

¹⁰ § 4 odst. 12 ZoÚ

¹¹ § 27 odst. 7 ZoÚ in fine

Změna reálné hodnoty majetkových cenných papírů k obchodování se účtuje výsledkově, tedy na účet 251 – *Majetkové cenné papíry k obchodování* souvztažně s výsledkovým účtem 664 – *Výnosy z přecenění majetkových cenných papírů* nebo 564 – *Náklady z přecenění majetkových cenných papírů*, podle toho, zda se jedná o přírůstek nebo úbytek reálné hodnoty.

Změna reálné hodnoty nebo ekvivalenčního ocenění ostatních realizovatelných cenných papírů a majetkových účastí se účtuje rozvahově na účet příslušného finančního aktiva (tedy účty 061, 062, 063 nebo 257) a souvztažně na vrub nebo ve prospěch účtu 414 – *Oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků*, podle toho, zda se jedná o přírůstek nebo úbytek. Pokud držitel vyhodnotí snížení hodnoty realizovatelných cenných papírů jako trvalé, zaúčtuje se toto znehodnocení na vrub finančních nákladů.

V případě cizoměnových cenných papírů a podílů, které nejsou oceňovány reálnou hodnotou (majetkové účasti) ani ekvivalencí se kurzové rozdíly vzniklé z přecenění k datu účetní závěrky nebo uskutečnění účetního případu účtují rozvahově na účet 414 – *Oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků*.

Rozvahové účtování změny reálné hodnoty na vrub nebo ve prospěch účtu 414 – *Oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků* vůbec nevstupuje do účetního výsledku hospodaření a proto neovlivňuje základ daně z příjmů účetní jednotky.

ZDP v § 23 odst. 4 písm i) výslovně vylučuje ze základu daně výnosy nebo náklady zaúčtované v souvislosti se změnou ekvivalenčního ocenění majetkové účasti. Změna reálné hodnoty podílu (za kterou se pro účely ZDP nepovažuje ekvivalenční ocenění) je ze základu daně vyloučena, pokud by byl převod podílu osvobozen – blíže viz bod 2.1.4 této práce.

Pokud nebudou splněny podmínky pro vyloučení za základu daně (podle § 23 odst. 4 písm. l) ZDP navázané na podmínky pro osvobození při převodu dle § 19 odst. 1 písm. ze) a § 19 odst. 9 ZDP) budou výnosy plynoucí z přecenění na vyšší reálnou hodnotu

zahrnovány do běžného základu daně poplatníka, protože pro vyjmutí ze základu daně není v ZDP opora.

Náklady vyplývající z přeceňování na nižší reálnou hodnotu by měly být považovány za daňově uznatelné. Ustanovení § 25 odst. 1 písm. c) ZDP není možné na tuto situaci aplikovat, protože rozdíl z přecenění není součástí pořizovací ceny podílu a ani žádné jiné ustanovení ZDP daňovou uznatelnost nákladů z přecenění nevylučuje.

Na závěr této části práce bych chtěl rozvinout úvahu o důvodech uvedené úpravy. Účetnictví by mělo poskytovat věrný a poctivý obraz hospodářské situace účetní jednotky. Tento koncept, známý v zahraniční literatuře jako „fair and true view“, je dokonce považován za nejvýznamnější základní zásadu, na které účetní předpisy stojí. České účetní předpisy přesto pracují ve značném rozsahu s oceněním v historických cenách, což ovšem může kolidovat s uvedeným požadavkem věrného zobrazení. Toto pojetí historických cen je kompromisem z důvodu obtížné proveditelnosti a ověřitelnosti pravidelného oceňování majetku a závazků v bilancích společností. Zákonodárce proto vymezil položky rozvahy, které má účetní jednotka povinnost pravidelně oceňovat v cenách, které více odpovídají realitě v okamžiku zobrazení, než historická pořizovací cena.

Je logické, že tato povinnost je uložena zejména v případě položek majetku a závazků, které podléhají výkyvům tržní ceny a jejichž ocenění zároveň významně ovlivňuje pohled uživatelů finančních výkazů na účetní jednotku. Není proto překvapující, že zákonodárce uložil povinnost přecenění na reálnou hodnotu zejména v případě instrumentů finančního trhu, a to nejen majetkových, ale také dluhových.

Koncept věrného a poctivého obrazu účetnictví si klade za cíl pravdivě zobrazit podnikovou realitu uživatelům účetních výkazů, poskytnout jim jako potenciálním investorům či věřitelům podklad pro kvalifikované rozhodnutí a tím je chránit. Povinnost v pravidelných, účetními předpisy stanovených případech přeceňovat vybrané položky účetních výkazů je v souladu s tímto cílem účetnictví.

Úprava daňových předpisů je vedena poněkud jinými motivy zákonodárce než je tomu v případě účetních předpisů. Předně je to snaha maximalizovat výnos z daní při minimalizaci zatížení povinných subjektů. Pozornost by přitom měla být věnována spravedlivosti zdanění. Zdaňování nerealizovaných zisků ovšem částečně připomíná zdanění majetku, od kterého je v současnosti spíš ustupováno, neboť majetek ne vždy generuje dostatečné peněžní toky, ze kterých by bylo možné daňovou povinnost uhradit. Právě v tomto spatřuji podobnost zahrnutí výnosů z přecenění určitých složek majetku do základu daně z příjmů se zdaněním majetku. Pokud stát vybírá daň z příjmů z nerealizovaných zisků, zasahuje tím do rozhodování subjektů, neboť povinnost odvést daň leckdy může vést k donucení prodat předmětné instrumenty za účelem získání dostatečných prostředků k zaplacení daně.

Dalším cílem daňové úpravy by mělo být motivování subjektů k určitému způsobu ekonomického chování na základě racionální volby, která zohledňuje předvídatelný způsob zdanění. Z platné právní úpravy zdaňující i nerealizované zisky z majetkových instrumentů finančního trhu určených k obchodování je patrná snaha zdaňovat spekulativní výnosy přísněji než výnosy z investic, jejichž cílem je reálně se podílet a ovlivňovat podnikání subjektu, ve kterém je držen určitý kvalifikovaný podíl. Otázkou je, co k tomu zákonodárce vede. Jedna rovina úvahy spočívá ve faktu, že spekulativní výnosy jsou něco navíc, málokdy je s nimi počítáno v rozpočtech účetních jednotek a jejich zdanění nepředstavuje zásah do plánovaného ekonomického života společnosti. Další je snaha motivovat k ekonomické aktivitě, která je považována za žádoucí. Výnosy z činnosti, která se jako tolik žádoucí nejeví, jsou vnímány jako vhodné ke zdanění. To souvisí i se společenským prizmatem nahlížejším na zisky ze spekulací jako na nezasloužené. Jako paralelu z jiné oblasti je možné uvést zdanění výnosů z loterií, her a sázek, které je v mnoha jurisdikcích zdaněno významně více než jiné příjmy a je to všeobecně přijímáno a považováno za spravedlivé.

V kontextu ekonomického vývoje posledních měsíců se nabízí úvaha jakou roli v příčinách a průběhu krize hrály spekulace. Ekonomové zastávající politiku volné ruky trhu považují spekulaci za přirozenou část svobodné tržní ekonomiky, někdy dokonce za jakýsi užitečný nástroj přirozeného samočištění ekonomiky. Názory druhé skupiny

stojí na přesvědčení, že to jsou právě spekulace v globálním měřítku, které zapříčiňují vznik tzv. bublin na finančních a jiných trzích, jejichž nevyhnutelné splasknutí má své důsledky i v reálné ekonomice. Tato skupina ekonomů viní spekulanty ze vzniku globální recese a volá po silnější regulaci. Daně z příjmů obecně fungují jako jeden z makroekonomických stabilizátorů, které zmírňují výkyvy reálných ekonomických ukazatelů. Domnívám se, že správná daňová politika může svým motivačním působením částečně suplovat regulační nástroje používající zákazy a příkazy. Jakýmsi vedlejším pozitivním efektem mohou být příjmy do veřejných rozpočtů, které jsou obecně v recesích více zatěžovány mandatorními a jinými výdaji.

2.1.3 Běžné příjmy

Běžným příjmem z držby podílu v obchodní společnosti jsou dividendy vyplácené akciovou společností a podíly na zisku ostatních kapitálových obchodních společností z hospodářského výsledku, který valná hromada společnosti schválila k rozdělení¹². Z pohledu daně z příjmů není v obecném přístupu ke zdaňování dividend a podílů na zisku kapitálových obchodních společností prakticky žádný významný rozdíl. Pro účely dalšího textu budou tedy pro zjednodušení používány oba pojmy ve shodném významu.

Dividendy ze zdrojů v České republice

Dividendové příjmy plynoucí ze zdrojů na území České republiky (tedy vyplácené společností, která je českým daňovým rezidentem) jsou zdaňovány v samostatném základu daně podle § 36 ZDP. Pokud jsou dividendy vypláceny českému daňovému rezidentovi, ať už právnické nebo fyzické osobě, postupuje se podle § 36 odst. 2 písm. a) ZDP. Je-li příjemcem daňový nerezident pak podle ustanovení § 36 odst. 1 písm. b) bod 1. ZDP.

Zvláštní sazba daně činí vždy 15 % bez rozdílu toho, zda se jedná o fyzickou nebo právnickou osobu nebo o českého daňového rezidenta či nerezidenta. Sazba srážkové daně může být snížena na základě příslušné smlouvy o zamezení dvojího zdanění při výplatě nerezidentovi nebo může být aplikováno osvobození (blíže viz níže).

¹² K omezení vyplácení dividendy blíže viz § 178 ObchZ

Samostatný základ daně tvoří pouze hrubý příjem, nelze jej tedy snížit o případné náklady či výdaje¹³.

Z příjmů, na které se vztahuje zvláštní sazba daně podle § 36 ZDP se daň vybírá srážkou u zdroje. Plátce daně (tj. společnost vyplácející podíly na zisku) je povinen srazit daň při jejich výplatě, nejpozději však do konce třetího měsíce následujícího po měsíci, v němž valná hromada rozhodla o rozdělení zisku. V případě zaknihovaných akcií je tato lhůta pouze do konce měsíce následujícího po měsíci, v němž valná hromada rozhodla o rozdělení zisku. Plátce sraženou daň odvede správci daně do konce měsíce následujícího po měsíci ve kterém daň srazil¹⁴.

Pokud tato povinnost nebyla plátcem daně splněna, bude na něm daň vybíraná jako jeho dluh. Základem pro výpočet bude částka, z níž by po vybrání nebo sražení zbyla částka, která byla plátcem daně poplatníkovi skutečně vyplacena (tzv. „brutace“)¹⁵.

Pokud je příjemcem fyzická osoba, dividendový příjem spadá do kategorie příjmy z kapitálového majetku podle § 8 ZDP. Dividendové příjmy od tuzemského subjektu jsou zahrnuty do samostatného základu daně a podléhají srážkové dani¹⁶. V tomto případě tedy nečiní rozdílu zda fyzická osoba jako příjemce dividend má příslušný majetkový instrument zahrnutý v obchodním majetku nebo ne.

Příjemce dividend, pokud má povinnost vést účetnictví, vykáže dividendový výnos na příslušný účet finančních výnosů. Tyto výnosy však budou vyloučeny ze základu daně z příjmů. Odvedená srážková daň tak představuje konečné splnění daňové povinnosti a příjem zdaněný srážkovou daní se nezahrnuje do základu daně¹⁷.

Způsob zdanění cizích daňových rezidentů v jejich domovském státě včetně případného zohlednění daně zaplacené v České republice z dividendových příjmů plynoucích ze zdrojů na území České republiky zůstává mimo předmět této práce.

¹³ § 36 odst. 3 ZDP

¹⁴ § 38d ZDP

¹⁵ § 38s ZDP

¹⁶ § 8 odst. 3 ZDP

¹⁷ § 5 odst. 5 a §23 odst. 4 písm. a) ZDP

Dividendy ze zahraničí

Dividendové příjmy plynoucí právnické osobě, která je českým daňovým rezidentem nebo stálé provozovně nerezidenta na území ČR od zahraniční společnosti se zahrnují do samostatného základu daně, který se daní sazbou 15 %¹⁸. Tento základ daně nelze snížit o výdaje a zahrnují se do něj dividendové příjmy ze zahraničí v hrubé výši, tj. včetně případné daně zaplacené z těchto příjmů v zahraničí¹⁹.

Je-li příjemcem dividend ze zahraničí fyzická osoba – český daňový rezident, tvoří dividendové příjmy samostatný základ daně, který se zdaňuje sazbou 15 %. Od 1. ledna 2008 již fyzické osoby nemají možnost volby zda dividendové příjmy ze zahraničí zahrnout do samostatného základu daně se sazbou 15 % nebo do běžného základu daně který podléhal progresivní sazbě daně²⁰. Do samostatného základu daně se dividendové příjmy zahrnují v hrubé výši, tedy nesnížené o případné výdaje ani o daň sraženou v zahraničí.

Osvobození běžných příjmů pro právnické osoby

Pro držitele podílu, právnické osoby, platí výše uvedený způsob zdanění srážkou u zdroje s tím, že za určitých podmínek je dána možnost pro osvobození dividendového příjmu od srážkové daně. Jedná se o osvobození, která byla do českého právního řádu uvedena v souvislosti s implementací směrnice PSD.

Cílem uvedené směrnice je především snížit omezení volného pohybu kapitálu mezi členskými státy. K tomu mělo přispět také osvobození příjmů z podílů na zisku dceřiné společnosti z jiného členského státu. Osvobozen ovšem má být pouze příjem ze strategických a nikoliv krátkodobých spekulativních investic, což je vyjádřeno jednak podmínkou minimální doby držby a jednak minimálním podílem na základním kapitálu společnosti pro dosažení osvobození.

¹⁸ § 21 odst. 4 a § 20b ZDP

¹⁹ pokyn D-300

²⁰ § 8 odst. 4 ZDP ve znění do 31.12.2007 a od 1.1.2008

Pro osvobození dividendového příjmu podle ZDP je nutné, aby byly kumulativně splněny následující podmínky²¹:

- Vyplácející i přijímající společnost mají formu uvedenou v příloze SMĚRNICE PSD. V zásadě se jedná o kapitálové společnosti, v České republice tuto podmínku splňuje akciová společnost, společnost s ručením omezeným a družstvo,
- Vyplácející i přijímající společnost jsou rezidentem členského státu EU,
- Přijímající společnost drží alespoň 10% podíl na základním kapitálu vyplácející společnosti nepřetržitě po dobu alespoň 12 měsíců.

Nad rámec požadavku směrnice tedy ZDP osvobozuje také případy, kdy jak dceřinou tak mateřskou společností jsou společnosti – daňoví rezidenti České republiky.

Podmínka doby držby může být splněna i následně, tedy výplata dividend může být osvobozena od srážkové daně i před uplynutím této doby. Pokud by ovšem po výplatě podmíněně osvobozených dividend tato podmínka splněna nebyla, tedy podíl na základním kapitálu by v průběhu 12 měsíců poklesl pod 10 %, byla by vyplácející společnost povinna odvést srážkovou daň dodatečně s použitím výpočtu tzv. brutace (viz výše).

S účinností od 1. ledna 2008 bylo osvobození dividend od daně z příjmů rozšířeno i na dividendy přijaté od společnosti se sídlem mimo EU, a to za splnění následujících podmínek:

- Příjemce dividend je daňový rezident České republiky nebo stálá provozovna společnosti, která je daňovým rezidentem státu EU,
- Česká republika uzavřela smlouvu o zamezení dvojího zdanění se státem, jehož je společnost vyplácející dividendy rezidentem,
- Společnost vyplácející dividendy má právní formu srovnatelnou s akciovou společností, společností s ručením omezeným nebo družstvem,

²¹ § 19 odst. 1 písm. zi) v návaznosti na § 19 odst 3 písm. b) a c) ZDP

- Příjemce dividend drží minimální podíl ve výši 10 % po dobu alespoň 12 měsíců a
- Společnost vyplácející dividendy podléhá dani obdobné dani z příjmů se sazbou alespoň 12 %²².

Smlouvy o zamezení dvojího zdanění

Nedochází-li k osvobození dividendových příjmů podle ustanovení ZDP která implementují legislativu EU, sazbu srážkové daně uplatněné na dividendy vyplácené přes hranice může snížit či eliminovat příslušná smlouva o zamezení dvojího zdanění. V článku 10 obvykle smlouvy o zamezení dvojího zdanění diferencují dvě maximální sazby srážkové daně na dividendy, přičemž nižší bývá pravidelně uplatňována pro investice od určité výše podílu na základním kapitálu.

Skutečný vlastník příjmu

Aby bylo právníckými osobami možné výše popsané osvobození od srážkové daně podle ZDP použít, musí být dividendy vypláceny přímo tzv. skutečnému vlastníkoví příjmu. Obdobný koncept pravidelně obsahují i smlouvy o zamezení dvojího zdanění.

Skutečným vlastníkem příjmu není entita, kterou dividendové nebo úrokové příjmy (k úrokům viz níže) pouze „protékají“, tj. na základě smluvního vztahu je (nebo pevně stanovenou část z nich) přeposílá dále.

K tomuto pojmu vydalo Ministerstvo financí České republiky sdělení²³, které mimo jiné zdůvodňuje institut skutečného vlastníka jako princip, který má zamezit zneužívání výhod ze smluv zamezení dvojího zdanění případně ze směrnice PSD. Na základě nedodržení této podmínky lze zdanit dividendy vyplácené entitě, která byla do struktury společností uměle vložena pouze za účelem benefitovat z osvobození nebo snížení srážkové daně.

²² § 19 odst. 9 ZDP

²³ Sdělení MFČR č.j. 251/1220867/2000 k problematice pojmu „místo vedení“ a „skuteční vlastník“

Příjmy osvobozené nebo příjmy, které tvoří samostatný základ daně se již nezahrnují do základu daně.²⁴ Odvedení sražené daně ve výši 15 % tak představuje splnění daňové povinnosti.

Opční listy

Opční list je cenný papír opravňující uplatnit přednostní právo na upisování akcií v případě zvyšování základního kapitálu akciovou společností nebo právo na získání vyměnitelných či prioritních dluhopisů²⁵.

S držbou opčního listu nejsou spojeny žádné příjmy, které by mohly podléhat zdanění. V případě převodu se uplatní obdobná pravidla pro zdanění jako při převodu akcií, včetně případného osvobození pro fyzické osoby po splnění časového testu.

Požizovací cenu opčního listu se lze uplatnit jako daňový náklad při uplatnění přednostního práva.

Příklad 1: Společnost Alfa, a.s. má pět společníků s následujícími podíly na základním kapitálu.

Společník	rezident	počet akcií	podíl	datum nabytí
B, a.s.	ČR	8	8%	5. leden 2006
		25	25%	30. září 2007
C, B.V.	NL	13	13%	7. únor 2003
D, Ltd.	USA	15	15%	17. duben 2004
pan Čech podnikatel	ČR	20	20%	5. srpen 2005
pan Slováček nepodnikatel	SR	19	19%	7. září 2005

Valná hromada akciové společnosti A, a.s. dne 22. května 2008 rozhodla o výplatě dividendy ve výši 1000 Kč na akcii. Protože nebyl stanoven rozhodný den, bude podle §156 ObchZ rozhodným dnem 7. den předcházející dnu konání valné hromady, tedy 15. května 2008.

Pokud bude společnost B, a.s. držet více než 10% podíl ve společnosti až do 30. září 2008 budou splněny všechny podmínky pro osvobození uvedené v § 19 odst. 1 písm. zi)

²⁴ § 23 odst. 1 a odst. 4 písm. a) ZDP

²⁵ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P.: Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů, C. H. Beck 2005

ZDP (podmínka doby držby může být splněna i následně). Společnost A, a. s. tedy může společnosti B, a. s. vyplatit na dividendách 33 000 Kč. Pokud by do 30. září poklesl podíl společnosti B, a. s. pod 10% procent, byla by společnost A, a. s. povinna odvést daň ve výši vypočtenou podle § 38e, tedy 5 824 Kč.

Společnost C, B.V. také splňuje všechny podmínky stanovené § 19 odst. 1 písm. zi) ZDP, proto jí společnost A, a.s. bude vyplacena dividenda v čisté výši 13 000 Kč.

Společnost D splňuje všechny podmínky dané § 19 odst. 9 ZDP proto dividenda bude osvobozena od daně z příjmů v České republice a bude vyplacena v čisté výši.

Osvobození na základě § 19 ZDP se neuplatní pro příjemce dividend – fyzické osoby, panu Čechovi bude vyplacena po sražení 15% daně vyplacena čistá dividenda 17 000 Kč. Daňová povinnost je tím splněna, pan Čech nemusí podávat daňové přiznání.

Smlouva o zamezení dvojího zdanění uzavřená mezi Českou republikou a SR však umožňuje z dividendového příjmu vypláceného do SR odvést daň maximálně ve výši 5 %, panu Slováčkovi bude tedy vyplacena čistá dividenda ve výši 18 050 Kč. Pan Slováček bude muset tento příjem zahrnout do svého daňového přiznání podávaného na Slovensku.

2.1.4 Příjmy z nakládání s podílem

V anglicky mluvících zemích se pro příjem z převodu jakožto obecně rozdíl mezi cenou obdrženou při převodu a náklady, které subjekt na prodaný předmět vynaložil, vžil termín „capital gain“. Doslovný překlad „kapitálový příjem“ nebo „kapitálový zisk“ se v daňovém kontextu nejeví příliš vhodným, protože částečně terminologicky koliduje s příjmy z kapitálového majetku jakožto dílčím základem daně z příjmů fyzických osob (§ 8 ZDP), který představuje jiný typ příjmů – právě naopak se většinou jedná o příjmy z držby. Ani hovořit o zdanění zisku se teoreticky nezdá být přiléhavé, neboť podle ZDP jsou zdaňovány příjmy, které mohou být sníženy o výdaje, pokud to zákon dovoluje. Ani označení příjmy z převodu není vyčerpávající neboť v některých případech které budu níže popisovat nedochází k převodu podílu.

Nejprve se pokusím objasnit způsob určení základu daně u českých rezidentů, a to jednak účetních jednotek a jednak neúčtujících fyzických osob tak i nerezidentů a posléze možnosti osvobození od zdanění takových zisků pro právnické a fyzické osoby.

Kromě příjmů z prodeje na smluvním základě se dále uvedený způsob zdanění vztahuje také na následující příjmy:

- příjmy v případě nuceného výkupu účastnických cenných papírů podle § 183i ObchZ (tzv. „squeeze-out“),
- příjmy z převodu jmění na společníka,
- příjmy z vypořádání při přeměnách obchodních společností.

Zdanění právnických osob

Kapitálový příjem z převodu majetkového instrumentu účtován do jako finanční výnos a tvoří součást běžného základu daně z příjmů. Oproti kapitálovému příjmu právnické osoby z převodu majetkového instrumentu, který není oceňován reálnou hodnotou lze pro účely zjištění základu daně z příjmů jako daňově uznatelný náklad uplatnit daňovou nabývací cenu podílu (viz níže), ovšem jen do výše příjmu z tohoto podílu. Případná ztráta z prodeje majetkového instrumentu neoceňovaného reálnou hodnotou je daňově neuznatelná, nelze ji započíst ani s případným ziskem z prodeje jiného majetkového instrumentu.

Při prodeji majetkového instrumentu oceněného reálnou hodnotou je možné oproti výnosu z prodeje uplatnit jako daňově účinný náklad účetní hodnotu tohoto instrumentu ke dni jeho prodeje. Na rozdíl od prodeje instrumentu neoceňovaného reálnou hodnotou jsou ztráty z prodeje instrumentu oceněného reálnou hodnotou daňově uznatelné v plné výši. Uvedené platí jak pro rozvahové tak pro výsledkové zachycení ocenění podílu reálnou hodnotou.

V případě nabytí majetkového instrumentu koupí je nabývací cenou jeho pořizovací cena stanovená jako kupní cena zvýšená o vedlejší náklady související s pořízením, např. náklady na poradenské služby. Pokud byl majetkový instrument nabyt vkladem do základního kapitálu, je nabývací cena rovna hodnotě splaceného peněžitého vkladu společníka a daňové zůstatkové ceně nepeněžitého vkladu, pokud jej vkládá právnická osoba nebo fyzická osoba, která jej měla zahrnutý v obchodním majetku. V případě nepeněžitého vkladu fyzickou osobou se nabývací cena podílu zjistí oceněním podle

zvláštního předpisu, kterým je zákon o oceňování majetku²⁶. Lze tedy pro tyto účely použít ocenění nepeněžitého vkladu znalcem podle § 59 odst. 2 ObchZ.

Nabývací cenu majetkového instrumentu je možné zvýšit o náklady přímo související s držbou podílu v obchodní společnosti, pokud společník prokázal, že nebyly uznány jako daňově účinné. Jedná se zejména o nákladové úroky na úvěr na pořízení majetkového instrumentu a o náklady vyplývající ze smlouvy o úschově cenných papírů. Toto se vztahuje pouze na náklady vynaložené mateřskou společností na držbu podílu v dceřiné společnosti, tedy pouze za splnění podmínek uvedených v § 19 odst. 3 ZDP (viz bod 1.3.3 této práce)

Náklad plynoucí z odúčtování hodnoty cenného papíru, u něž je příjem z převodu dle níže popsaných pravidel osvobozen nemůže být považován za daňově uznatelný. Od 1. ledna 2008 to výslovně stanoví § 24 odst. 2 písm r) ZDP, což je dle mého názoru poněkud nadbytečné, neboť to plyne z obecného principu daňové neuznatelnosti nákladů vynaložených na osvobozené příjmy²⁷.

Pokud účetní jednotka majetkové instrumenty stejného druhu od jednoho emitenta znějící na shodnou nominální hodnotu pořizovala za rozdílné pořizovací ceny, pak při účtování o prodeji může použít buď metodu váženého aritmetického průměru nebo tzv. metodu FIFO (z anglického „first in first out“). Účetní teorie uvádí ještě tzv. metodu LIFO („last in first out“), kterou však české účetní předpisy v současnosti neumožňují. V případě FIFO metody jsou jednotky (např. zásoby nebo cenné papíry) z jednoho rozvahového analytického účtu při prodeji odúčtovávány v cenách tak jak vyplývají z pořadí zaúčtování na tento účet. Naopak v případě používání metody LIFO by při vyřazování (převodu, prodeji) do nákladů vstupovaly pořizovací ceny jednotek, které na účet přibýly naposled. V situaci stabilně rostoucího trendu cen finančních instrumentů tedy použití metody FIFO vede k vykazování relativně vyššího účetního zisku, a v návaznosti na to po úpravách také základu daně z příjmů, než by tomu bylo v případě použití metody průměru nebo LIFO. Naopak pokud ceny instrumentů finančního trhu klesají, použití metody FIFO vede k vykazování ztrát. K objasnění rozdílu mezi těmito

²⁶ § 24 odst. 7 ZDP

²⁷ § 25 odst. 1 písm i) ZDP

metodami o možnými dopady na hospodářský výsledek a potažmo základ daně viz příklad na konci této subkapitoly.

Základ daně je samozřejmě upravován právě v případě osvobozených příjmů z převodu, zároveň jsou z výpočtu základu daně vyloučeny také související náklady, přičemž je respektováno účetní vyčíslení nákladů, v závislosti na použití metody FIFO nebo aritmetického průměru. Paradoxně tak uplatnění osvobození příjmů vztahujícím se k účetně ztrátovým obchodům znemožňuje poplatníkům snížit si o takovou ztrátu základ daně. Osvobození je totiž podle ZDP závislé na objektivních podmínkách, při jejichž naplnění nemá poplatník možnost volby zda osvobození uplatní.

V případě podílů, u nichž by byl příjem z jejich převodu osvobozen, ale které podléhají výsledkovému přeceňování s vlivem na základ daně, je efekt osvobození minimalizován, ať už má dopad na poplatníka pozitivní nebo negativní. Náklad, který bude z důvodu aplikace osvobození vyloučen ze základu daně, totiž nebude historická pořizovací cena, ale reálná hodnota k poslednímu rozvahovému dni.

Zdanění fyzických osob

Příjem fyzické osoby z převodu akcie nebo obchodního podílu představuje ostatní příjem podle ustanovení § 10 ZDP. Pokud jsou majetkové cenné papíry nebo obchodní podíl zahrnuty do obchodního majetku, jsou příjmy zahrnuty do příjmů z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti podle § 7 ZDP. Obchodním majetkem se pro účely ZDP rozumí souhrn majetkových hodnot, které jsou ve vlastnictví poplatníka a o kterých je nebo bylo účtováno anebo jsou nebo byly uvedeny v evidenci majetku a závazků pro účely stanovení základu daně a daně z příjmů.

Oproti příjmu z převodu, pokud není osvobozen, lze uplatnit výdaj ve výši ceny, za kterou poplatník převáděný instrument prokazatelně nabyt. V případě nabytí dědictvím nebo darem je výdajem cena zjištěná podle zákona o oceňování majetku, a to ke dni nabytí – tedy ke dni smrti zůstavitele nebo ke dni darování. Tento způsob určení ceny představuje změnu účinnou od roku 2009. Do konce roku 2008 byl takový výdaj

v případě převodu instrumentu zděděného nebo nabytého darem stanoven podle ceny zjištěné pro účely daně dědické nebo darovací.

Ztrátou z prodeje jednoho druhu majetkového nebo dluhového instrumentu lze kompenzovat zisk z prodeje jiného druhu majetkového nebo dluhového instrumentu, nelze však případnou ztrátu započítat s jiným druhem příjmů daněnými jako ostatní příjem podle § 10 ZDP. Celková suma ostatních příjmů u jednoho poplatníka nemůže dosahovat záporných hodnot, což znamená že o takto vzniklou ztrátu nelze snižovat základ daně z příjmů daněných podle § 6 - § 9 ZDP.

Naproti tomu pokud byly převáděné instrumenty zahrnuty do obchodního majetku poplatníka, spadají příjmy z nakládání s majetkovými instrumenty do dílčího základu příjmů z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti podle § 7 ZDP. V rámci příjmů zdaňovaných podle § 7 ZDP neplatí omezení započitatelnosti daňové ztráty – ztrátu lze započíst nejen se zisky z jiných instrumentů finančního trhu, ale i s jinými příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti. Na druhou stranu příjmy z nakládání s finančními instrumenty zahrnutými v obchodním majetku podnikající fyzické osoby podléhají odvodům na sociální a zdravotní pojištění. Další nevýhodou zahrnutí cenných papírů a obchodního podílu do obchodního majetku je nemožnost uplatnění osvobození podle § 4 ZDP (viz níže).

Samostatný základ daně

Do samostatného základu daně zdaněného 15% srážkovou daní z příjmů patří následující příjmy pokud se jedná o příjmy ze zdrojů na území České republiky, tedy pokud se jedná o příjmy vyplácené společníkům z titulu podílu v české právnické osobě²⁸:

- podíl na likvidačním zůstatku při zániku společnosti, snížený o nabývací cenu podílu,
- vypořádací podíl při zániku účasti společníka ve společnosti která nezaniká, snížený o nabývací cenu podílu,

²⁸ § 36 odst. 2 ZDP

- příjem společníka při snížení základního kapitálu. Zde se daní ovšem pouze ta část, která připadá na předchozí zvýšení základního kapitálu ze zisku společnosti.

Osvobození kapitálových příjmů pro právnické osoby

Od 1. ledna 2008 k významné změně zdanění kapitálových zisků právnických osob z převodu podílů. Po vzoru zahraničních jurisdikcí se do ZDP zavedl institut osvobození zisku právnické osoby z převodu podílu, v angličtině známý pod pojmem „participation exemption“.

Příjmy z převodu podílu mateřské společnosti v dceřiné společnosti plynoucí společnosti, která je českým daňovým rezidentem, nebo stále provozovně rezidenta členského státu EU jsou osvobozeny od daně z příjmů v České republice za stejných podmínek jako by byly osvobozeny dividendy plynoucí mezi touto mateřskou a dceřinou společností²⁹. K pojmům mateřská a dceřiná společnost pro účely ZDP viz výše.

Pokud bude převáděn podíl na společnosti se sídlem mimo EU, musí být pro osvobození kapitálového příjmu z prodeje splněny kumulativně následující podmínky³⁰:

- Prodávající je daňový rezident České republiky nebo stálá provozovna společnosti, která je daňovým rezidentem státu EU,
- Česká republika uzavřela smlouvu o zamezení dvojího zdanění se státem, jehož je společnost, jejíž podíl je převáděn, rezidentem,
- Prodávaná společnost má právní formu srovnatelnou s akciovou společností, společností s ručením omezeným nebo družstvem,
- Prodávající drží minimální podíl ve výši 10 % po dobu alespoň 12 měsíců a
- Prodávaná společnost podléhá dani obdobné dani z příjmů se sazbou alespoň 12 %.

²⁹ § 19 odst. 1 písm zi) ZDP

³⁰ § 19 odst. 9 ZDP

Osvobození se tedy nevztahuje na příjmy z převodu podílu v případě, kdy převádějícím je mateřská společnost, která daňovým rezidentem členského státu EU a příjem z převodu podílu není přičitatelný stálé provozovně v tuzemsku. Názor, že z tohoto důvodu je uvedené ustanovení diskriminační vůči mateřským společnostem z jiných členských států oproti českým daňovým rezidentům byl projednáván na Koordinačním výboru Komory daňových poradců. Ministerstvo financí České republiky k tomu zaujalo názor, že příslušné ustanovení ZDP je jasné a v daném případě nevzniká interpretační nejasnost, která by mohla být překonána sjednocujícím výkladem, s čímž nelze jinak než souhlasit. Případný rozpor s právem Evropských společenství by musel být řešen na úrovni Evropského soudního dvora.

Příklad 2:

Akciová společnost, český daňový rezident, nabyla dne 3. července 2007 šest tisíc kusů akcií představující 6% podíl na základním kapitálu slovenské akciové společnosti nepeněžitým oceněným posudkem znalce na 1 mil. Kč s daňovou zůstatkovou cenou 360 tis Kč. a následně nabyla koupí dalších devět tisíc akcií téže společnosti dne 8. prosince 2007 za 100 Kč za kus, celkem tedy držela k tomuto datu 15 % na základním kapitálu. Dne 9. října 2008 prodala tři tisíce (3 %) kusů akcií po 150 Kč.

Pokusím se nastínit jak by vypadal výpočet daně z příjmů vyplývající z následného prodeje akcií při náhlém poklesu ceny akcií ve dvou alternativách:

a) prodej sedmi tisíc akcií dne 5. prosince 2008 za 70 Kč za kus

V důsledku této transakce poklesl podíl pod 10 % před uplynutím jednoho roku, nejsou tedy splněny podmínky pro osvobození.

Základ daně při použití metody FIFO:

$$\text{Výnosy} = 3000 \times 150 + 7000 \times 70 = 940\,000$$

$$\text{Náklady} = 360\,000 + 4000 \times 100 = 760\,000$$

$$\text{Základ daně} = 940\,000 - 760\,000 = 180\,000$$

Základ daně při použití metody aritmetického průměru:

$$\text{Průměrná pořizovací cena akcie} = (360\,000 + 9000 \times 100) / 15000 = 84$$

$$\text{Výnosy} = 3000 \times 150 + 7000 \times 70 = 940\,000$$

$$\text{Náklady} = 10000 \times 84 = 840\,000$$

$$\text{Základ daně} = 940\,000 - 840\,000 = 100\,000$$

b) prodej sedmi tisíc akcií dne 12. prosince 2008 za 55 Kč za kus

V tomto případě byla dodržena podmínka držby 12 měsíců a jak příjem z prodeje z 12. prosince tak příjem z prodeje z 9. října jsou osvobozeny od daně z příjmů. Výnosy a náklady z této operace nebudou ovlivňovat základ daně z příjmů, při úpravě výsledku hospodaření tedy budou vyloučeny v daňovém přiznání.

Zavedení úpravy osvobození příjmů z převodu podílů držených právnickými osobami si klade za cíl zatraktivnit naši daňovou úpravu jako sídlo holdingových společností. V porovnání s některými tradičními (Nizozemí) nebo relativně novými (Kypr) jurisdikcemi využívanými pro sídlo nadnárodních holdingových společností česká úprava obsahuje částečná omezení využitelnosti osvobození (zejména 12 měsíční časový test a požadavek 10% podílu na základním kapitálu). V kombinaci s vyšší daňovou sazbou než například na Kypru proto nelze očekávat, že by Česká republika stala oblíbenou holdingovou jurisdikcí i pro společnosti které k tuzemsku nemají žádný jiný obchodní vztah. Nicméně zmiňovanou úpravu v kontextu daňové konkurence mezi státy Evropské unie celkově hodnotím jako krok pozitivním směrem a věřím, že alespoň zmírní tendenci tuzemských podnikatelů zřizovat umělá sídla holdingových společností v zahraničí.

Osvobození kapitálových příjmů pro fyzické osoby

Obecným pravidlem je, že příjem fyzické osoby z prodeje majetkového instrumentu je osvobozen po uplynutí pěti let od nabytí. Časový test je sjednocen od 1. ledna 2008, před tímto datem se při převodu akcií uplatnilo osvobození po šesti měsících od nabytí. Na základě přechodných ustanovení k ZDP se šestiměsíční časový test uplatní také pro akcie nabyté do konce roku 2007, i když k jejich prodeji dojde po 1. lednu 2008.

Minimální doba držby 6 měsíců pro osvobození příjmu fyzické osoby z prodeje majetkových cenných papírů se na základě přechodných ustanovení ZDP účinného od

1. ledna 2009 uplatní v případě že přímý na základním kapitálu nebo hlasovacích právech v období 24 měsíců před datem prodeje nepřevyšoval 5 %.

Pokud je při převodu cenného papíru nebo podílu splněn časový test a příjem z takového převodu je osvobozen, nelze o případnou ztrátu snižovat základ daně.

Osvobození se nevztahuje na příjmy z prodeje majetkových cenných papírů a podílů, které byly zahrnuty do obchodního majetku poplatníka – fyzické osoby, a to ještě šest měsíců po ukončení podnikatelské činnosti.

Specifické osvobození vyplývá ze ZDP také pro příjmy z cenných papírů vydaných za účelem nápravy majetkových křivd.

Úprava osvobození příjmů z převodu cenných papírů po splnění časového testu zdánlivě připomíná osvobození příjmů z převodu podílu jak je upraven v případě právnických osob. Za pozornost však stojí jeden podstatný rozdíl. Časový test je pro fyzickou osobu významně kratší v případě, že drží určitý podíl nepřesahující hranici 5 % na základním kapitálu. Tato úprava má podporovat investování jednotlivců jakožto minoritních akcionářů na organizovaném trhu. To že taková koncepce osvobození reálně funguje jako daňová podpora pouze na rostoucím trhu, jak rozebírám dále, je jiná věc. Naproti tomu v případě právnických osob se osvobození na příjem vztahuje pouze pokud podíl přesahuje určitou minimální účast na základním kapitálu. Tato koncepce tak daňově zvýhodňuje strategické investice právnických osob do jiných subjektů.

Obdobně jako v případě právnických osob dochází při realizaci ztrátových obchodů po splnění časového testu k tomu, že poplatník si nemůže o ztrátu snížit ani dílčí základ daně ostatní příjmy. Osvobození je totiž podle ZDP závislé na objektivních podmínkách, při jejichž naplnění nemá poplatník možnost volby zda osvobození uplatní nebo ne. V situaci déle trvajících a výrazného poklesu tržních cen cenných papírů, kdy jsou ztrátové obchody mnohem častější než na rostoucím trhu, pak taková úprava k investování fyzické osoby příliš nepovzbuzuje. Pokud má být cílem úpravy osvobození podpora rozvoje investování na kapitálovém trhu, jak vyplývá z důvodové

zprávy k předmětným ustanovením ZDP, pak by jistě stálo za úvahu jakým způsobem eliminovat tento negativní aspekt osvobození příjmů. Jako nejjednodušší řešení by se nabízela taková úprava, kdy by záleželo na poplatníkovi, zda osvobození uplatní či ne.

Z praktického pohledu je pro vyčíslení základu daně důležité, jakým způsobem může poplatník přiřadit výdaje k neosvobozeným příjmům z převodu finančních instrumentů. Účetní jednotka při výpočtu základu daně z příjmů vychází z účetního hospodářského výsledku, přičemž je respektován zvolený způsob ocenění, tedy FIFO nebo aritmetický průměr. Na fyzickou osobu, která nevede účetnictví, se účetní předpisy přímo nevztahují. ZDP způsob ocenění neupravuje. Pokud se jedná o cenné papíry stejného druhu, které nejsou individualizované, například zaknihované cenné papíry s kterými je obchodováno na burze přes obchodníka s cennými papíry, neexistuje závazný právní předpis výslovně ukládající fyzické osobě použít určitou metodu ocenění výdajů přiřaditelných k příjmům při převodu instrumentu finančního trhu. Povinnost použít metodu FIFO by bylo možné dovozovat per analogiam z účetních předpisů vztahující se v obdobném případě na účetní jednotky. Proti tomu by ovšem bylo možné argumentovat, že v oblasti veřejného práva, kterou daňové právo bezesporu je, je možné povinnosti ukládat pouze zákonem nebo na základě zákona. Takové zmocnění však správci daně v platných právních předpisech chybí.

Příklad 3:

Paní Vomáčková, která nikdy nepodnikala, si v květnu 2008 zakoupila přes obchodníka s cennými papíry 1000 akcií společnosti kotované na pražské burze za 1200 Kč za kus. V důsledku celosvětového propadu trhů se kurz této akcie propadl až na 300 Kč v prosinci 2008, kdy paní Vomáčková přikoupila dalších 2000 kusů akcií. Celkem paní Vomáčková drží 0,023 % na základním kapitálu společnosti. V únoru se jí při krátkodobém vzestupu kurzu podařilo prodat všech 3000 kusů akcií po 500 Kč. Přestože v souhrnu paní Vomáčková prodělala 300 tisíc Kč, bude muset za rok 2009 podat daňové přiznání ve kterém dílčí základ daně ostatní příjmy vykáže kladný základ daně 400 tisíc Kč, z něhož odvede 60 tisíc Kč na dani z příjmů. Příjem vztahující se k prodeji tisíce akcií nakoupených v březnu je totiž osvobozen, tudíž nelze uplatnit ani náklady na

nákup těchto akcií. Ztráta realizovaná z prvního nákupu tak „propadla“, zatímco zisk z druhého nákupu je plně zdaněn.

Paní Malíková, důchodkyně v domácnosti, naproti tomu postupně nakupovala od svého známého, který potřeboval hotovost, akcie jeho menší společnosti, jejíž základní kapitál byl rozdělen na tisíc akcií. V březnu 2008 nabyla 100 kusů po 3000 Kč, v dubnu 2008 pak 100 akcií za 4000 Kč kus a nakonec v květnu 100 akcií po 3500 Kč. Dne 15. listopadu 2008 realizovala příležitost prodat 270 kusů akcií za cenu 3800 Kč za kus. Podmínky pro osvobození nejsou splněny, protože časový test v uvedeném případě činí 5 let od nabytí. Lze předpokládat, že cenné papíry byly individualizované, neboť se jedná o listinné cenné papíry, jejichž číselné označení bývá obvykle součástí smlouvy o převodu cenných papírů. Pokud paní Malíková při prodeji akcií předá a v kupní smlouvě specifikuje a předá akcie z druhého a třetího nákupu a ponechá si akcie s nejnižší nabývací cenou, optimalizuje tím svoje daňové zatížení způsobem, který žádný předpis nevyklučuje. Z daňového pohledu tedy bude pro paní Malíkovou následující kalkulace daňových příjmů a výdajů vztahujících se k uvedeným operacím:

$$\text{Příjmy} = 270 \times 3800 = 1\,026\,000$$

$$\text{Výdaje} = 100 \times 4000 + 100 \times 3500 + 70 \times 300 = 960\,000$$

Základ daně při uvedeném způsobu uplatnění výdajů činí 66 000 Kč. Při prodeji zbylých třiceti akcií, představujících 3% na základním kapitálu by pak paní Malíková musela uplatnit nabývací cenu 3000 Kč. Pokud by tento zbytek akcií převáděla po 15. listopadu 2010, byl by příjem z převodu osvobozen.

Také v případě, že by se jednalo o zaknihované cenné papíry, které by nebyly ve smlouvě o převodu nijak individualizované, paní Malíková by dle mého názoru měla příležitost pro obdobnou kalkulaci daně z příjmů vyplývající z transakce v tomto příkladu. Protože o předmětných cenných papírech neúčtuje, žádný předpis jí nenařizuje jakým způsobem má určit výdaje snižující příjmy z prodeje. Není vázána ani účetními metodami ocenění úbytku zásob jako je FIFO nebo aritmetický průměr, může si tedy pro účely kalkulace daně z příjmů příjmy z prodeje libovolně „spárovat“ s výdaji na pořízení akcií stejného druhu.

2.2 Dluhové nástroje

Hospodářským účelem dluhových nástrojů je úvěrový vztah mezi emitentem a nabyvatelem těchto finančních instrumentů. Dluhopis, jakožto typický dluhový nástroj finančního trhu, je cenným papírem, který nese povinnost emitenta platit držiteli dluhopisu úroky a jistinu k datu splatnosti dluhopisu vrátit.

Výnos dluhopisu může být představován úrokovou sazbou nebo tzv. diskontem. Úroková sazba je stanoven buď jako fixní procento z jistiny nebo pohyblivá, která bývá odvozena od úrokové míry peněžního nebo jiného trhu. Diskont nebo tzv. emisní disážio představuje rozdíl mezi jmenovitou hodnotou dluhopisu a emisním kurzem. Výnos z dluhopisu může představovat také příjem z jeho prodeje, přičemž převoditelnost dluhopisu nelze omezit.

Dluhopisy může emitovat stát, územní samosprávný celek a právnická osoba soukromého práva, jejíž účetní závěrky minimálně za poslední dva roky byly ověřeny auditorem. Práva a povinnosti emitenta a budoucích majitelů dluhopisů jsou uvedeny v emisních podmínkách, které musí schválit Česká národní banka.

2.2.1 Účtování dluhových instrumentů finančního trhu

Pokud záměrem věřitele (investora) je držet dluhový instrument do splatnosti, v závislosti na době splatnosti se tento instrument považuje za krátkodobý nebo dlouhodobý finanční majetek a účtuje na účet 065 – *Dluhové cenné papíry držené do splatnosti* anebo na účet 256 – *Dluhové cenné papíry se splatností do jednoho roku držené do splatnosti*. Ostatní dluhové nástroje (tedy ty, které účetní jednotka nehodlá držet do splatnosti) se účtují na účet 253 – *Dluhové cenné papíry k obchodování*.

Úrokové výnosy se u dluhopisů neoceňovaných reálnou hodnotou – tedy těch, která účetní jednotka zamýšlí držet do splatnosti – účtují k rozvahovému dni na příslušném analytickém účtu. Kurzové rozdíly (zisk nebo ztráta) jsou součástí ocenění reálnou hodnotou, v případě dluhopisů držných do splatnosti se kurzové zisky či ztráty účtují proti finančním výnosům resp. nákladům.

2.2.2 Účetní a daňové dopady ocenění dluhových instrumentů

K okamžiku pořízení se dluhové cenné papíry obdobně jako majetkové instrumenty oceňují pořizovací cenou. Dluhopisy vyjádřeny v cizí měně se zaúčtují v pořizovací ceně přepočtené kurzem ke dni pořízení a zároveň je třeba souběžně evidovat tyto položky i v cizí měně³¹.

Dluhové instrumenty k obchodování se oceňují reálnou hodnotou, kterou je:

- Tržní hodnota, která je vyhlášena na veřejném trhu ke dni ocenění,
- Ocenění kvalifikovaným odhadem nebo posudkem znalce

V reálné hodnotě se zobrazují kurzové rozdíly u dluhových instrumentů denominovaných v cizí měně.

Účtování o přírůstcích resp. úbytcích reálné hodnoty dluhových instrumentů určených k obchodování závisí na tom, zda záměrem účetní jednotky je s těmito instrumenty obchodovat v horizontu jednoho roku nebo delším. Toto rozlišení není totožné s dobou splatnosti dluhopisu, ovšem z povahy věci plyne, že účetní jednotka nemůže plánovat obchodování s dluhopisem v horizontu delším než je jeho splatnost.

Přírůstky resp. úbytky reálné hodnoty dluhopisů určených k obchodování v horizontu kratším než jeden rok se účtují na účet 253 – *Dluhové cenné papíry k obchodování* souvztažně s výsledkovým účtem 666 – *Výnosy z finančního majetku* resp. 566 – *Náklady z finančního majetku*. Změna reálné hodnoty dluhopisů určených k prodeji v období delším než dvanáct měsíců se účtuje souvztažně proti účtu 414 – *Oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků*.

Přecenění na reálnou hodnotu diskontovaného dluhového cenného papíru k obchodování je součástí úrokového výnosu určeného jako rozdíl mezi nominální hodnotou a pořizovací cenou.

³¹ § 4 odst. 12 ZoÚ

Pro zjištění základu daně se výsledek hospodaření neupravuje o oceňovací rozdíl ze změny reálné hodnoty dluhových cenných papírů. Výnosy i náklady z přecenění na reálnou hodnotu tedy zůstávají daňově účinné.³²

2.2.3 Běžné příjmy

Úroky z dluhopisů emitovaných českými daňovými rezidenty vyplácené fyzickým osobám – českým daňovým rezidentům – jsou zdaňovány srážkovou daní se sazbou 15 %.

Pokud je příjemcem fyzická osoba – podnikatel, který má dluhopisy zahrnuté v obchodním majetku, je povinen zahrnout přijaté úroky z dluhopisu také do svého obecného základu daně a zaplacenou srážkovou daň si může započíst na výslednou daňovou povinnost obdobně jako např. zálohu.

Srážkovou daň je povinen srazit a odvést emitent dluhopisu při výplatě úroku nebo při výplatě nominální hodnoty diskontovaného dluhopisu jako svou vlastní daňovou povinnost, při jejímž nesplnění se postupuje obdobně jako v případě nesražení daně při výplatě dividend z majetkových instrumentů (tzv. brutace, blíže viz výše).

Úroky z dluhopisů vyplácené českými daňovými rezidenty právnickým osobám, které jsou českými daňovými rezidenty, nepodléhají srážkové dani. Běžný úrokový výnos stejně tak jako diskont se účtuje ve věcné a časové souvislosti na příslušný účet finančních výnosů souvztažně s odpovídajícím účtem finančního majetku a vstupují tak do účetního výsledku hospodaření a potažmo do běžného základu daně.

Úrokové výnosy českých daňových rezidentů z dluhopisů emitovaných českými daňovými nerezidenty v zahraničí vstupují do obecného základu daně a případná daň sražená v zahraničí se započte podle příslušné smlouvy o zamezení dvojího zdanění. Obdobně se postupuje v případě úroků vyplácených českým daňovým rezidentům – právnickým osobám – z dluhopisů emitovaných českými daňovými rezidenty v zahraničí. Výnosy českých daňových rezidentů – fyzických osob – z dluhopisů

³² § 23 odst. 9 ZDP (ve znění ZDP účinném před 1. lednem 2008 bylo obdobně upraveno v § 23 odst. 17 ZDP)

emitovaných českými daňovými rezidenty v zahraničí jsou nesnížené o výdaje dílčím základem daně podle § 8 odst. 5 ZDP.

Úrokové výnosy z dluhopisů emitovaných v zahraničí českým daňovým rezidentem jsou v České republice osvobozeny od daně z příjmů, pokud jsou vyplaceny českému daňovému nerezidentovi³³.

Od daně z příjmů jsou v České republice osvobozeny také výnosy z dluhopisů plynoucí společnosti, která je daňovým rezidentem členského státu EU od českého daňového rezidenta nebo české stálé provozovny daňového rezidenta členského státu EU³⁴. Toto osvobození je však podmíněno tím, že emitent a věřitel jsou osobami kapitálově spojenými po dobu alespoň 24 měsíců, příjemce je skutečným vlastníkem přijatých úroků, úroky nejsou přičitatelné stálé provozovně věřitele a správce daně vydal rozhodnutí o osvobození³⁵.

Do konce roku 2007 byly od daně z příjmů osvobozeny také úrokové příjmy fyzických osob z hypotečních zástavních listů, a to vydaných jak v České republice tak v zahraničí. Toto osvobození bylo s účinností od 1.1.2008 zrušeno ZoSVR. Osvobození se nadále uplatní pro hypoteční zástavní listy, které byly emitovány do konce roku 2007. Zrušení osvobození hypotečních zástavních listů bylo dalším faktorem snižujícím poptávku investorů po tomto instrumentu. Bankovní instituce tak k financování hypotečních úvěrů poskytovaných klientům musely použít jiné zdroje, případně zvýšit úrokové sazby vyplácené z hypotečních zástavních listů. Obojí znamenalo zvýšení úrokových nákladů bank na financování hypoték, které se přeneslo do zvýšení úroků z hypotečních úvěrů. Spolu s dalšími zhoršujícími přístup k úvěrům na financování nemovitostí to pak byl jeden z faktorů, který dle mého názoru částečně přispěl k propadu poptávky po nemovitostech v letech 2008 a 2009.

³³ § 19 odst. 1 písm i) ZDP

³⁴ § 19 odst. 1 písm zk) ZDP

³⁵ § 19 odst. 5 ZDP

2.2.4 Nízká kapitalizace

Na dluhopisy, stejně jako na další formy dluhového financování se uplatní pravidla, která omezují daňovou uznatelnost úroků a ostatních finančních nákladů, tzv. pravidla nízké kapitalizace. To vyplývá z legislativní zkratky „úvěry a půjčky“ definované v § 19 odst. 1 písm. zk) ZDP. Do konce roku 2007 bylo jako možné jako daňové náklady možné uznat úroky z úvěrů nebo obdobných dluhových instrumentů jejichž jistina (jmenovitá hodnota) v úhrnu za všechny závazky nepřesahuje čtyřnásobek vlastního kapitálu společnosti resp. šestinásobek byla-li dlužníkem banka.

Reforma veřejných financí s účinností od 1. ledna 2008 výrazně rozšířila pravidla nízké kapitalizace³⁶:

- Omezení daňové znatelnosti se nevztahuje již pouze na úroky, ale na finanční náklady, které zahrnují nejen úroky z úvěrů a půjček, ale také náklady na zajištění, zpracování úvěrů, poplatky za záruky apod.
- Za daňově uznatelné lze považovat pouze úroky z půjček, úvěrů a obdobných dluhových instrumentů od spojených osob poskytnutých nebo spojenými osobami zajištěnými, kde úhrn jistin (nominálních hodnot) dluhových instrumentů nepřesahuje dvojnásobek vlastního kapitálu dlužníka. Toto omezení se vztahuje pouze na finanční náklady přesahující 1 milion Kč za zdaňovací období.
- Poměr vlastního kapitálu a dluhu 1:6 (od roku 2009 pak 1:4) omezuje daňovou uznatelnost finančních nákladů na všechny cizí zdroje financování.
- Za daňově neuznatelné se považují finanční náklady na podřízené dluhové instrumenty.
- Snížit základ daně dále nelze o finanční náklady na instrumenty, kdy věřitel se podílí na zisku dlužníka.
- Celková výše daňově uznatelných nákladů je omezena sazbou PRIBOR zvýšenou o 4 %.

³⁶ § 25 odst. 1 písm w) ZDP

Podle přechodného ustanovení se tato nová pravidla měla použít pouze na dluhové instrumenty emitované nebo úvěry poskytnuté po 1. lednu 2008, od roku 2010 pak již na všechny dluhové instrumenty.

Poslední novelou ZDP³⁷ před koncem roku 2008 byla pravidla nízké kapitalizace opět zmírněna, a to s účinností od 1. 1. 2009. Novela byla přijata jako protikrizové opatření. Pravidla přijatá v rámci ZoSVR byla novelizována ve dvou zásadních směrech: úvěry a půjčky od osob, které nejsou považovány za spojené osoby pro účely ZDP nepodléhají testu nízké kapitalizace. Také omezení celkové výše daňově uznatelných nákladů sazbou PRIBOR zvýšenou o 4 % bylo zrušeno.

Přestože uvedená dvě omezení nejsou již součástí našeho právního řádu, úvahu de lege ferenda nad jejich účelem a případným opodstatněním v pozitivní právní úpravě rozvinu na konci této části práce.

Poslanecká sněmovna dne 3. března 2009 ve třetím čtení schválila novelu ZDP, která uvedená pravidla nízké kapitalizace dále zmírňuje:

- Nízká kapitalizace se nevztahuje na úvěry a půjčky (tak jak jsou definovány pro účely ZDP zahrnuje tento pojem i další dluhové nástroje – viz výše) poskytnuté od osoby, která není spojenou osobou. Zajištění těchto instrumentů spojenou osobou nemá na posuzování daňové uznatelnosti úroků vliv.
- V případě úvěrů a půjček od spojených osob je jako daňové náklady možné uznat finanční náklady z úvěrů nebo obdobných dluhových instrumentů jejichž jistina (jmenovitá hodnota) v úhrnu za všechny závazky nepřesahuje čtyřnásobek vlastního kapitálu společnosti resp. šestinásobek je-li dlužníkem banka.
- Finanční náklady vztahující se k úvěrům a půjčkám, jejichž výše nebo splatnost úroků je odvozena od zisku budou nadále daňově neuznatelné.
- Podřízenost úvěrů a půjček nebude bránit daňové uznatelnosti finančních nákladů souvisejících s těmito instrumenty.

³⁷ Zákon č. 2/2009 Sb. ze dne 18. prosince 2008

Pokud novela nabude platnosti a účinnosti ve znění schváleném 3. března 2009 Poslaneckou sněmovnou, nová pravidla nízké kapitalizace budou mít zpětnou účinnost k 1.1.2008. Podle přechodného ustanovení by se také tato pravidla měla použít pouze na dluhové instrumenty emitované (poskytnuté) po 1. lednu 2008, od roku 2010 pak již na všechny dluhové instrumenty.

Poměrně přísná pravidla nízké kapitalizace zavedené ZoSVR tak neměla dlouhého trvání, vztahují se na úvěry a půjčky načerpané po 1.1.2008 a to pouze pro zdaňovací období, za které musí být daňové přiznání podáno před účinností novely. Jako příklad může posloužit společnost, jejíž zdaňovací období je shodné s hospodářským rokem a končí 31. května. Pokud taková společnost načerpala mezi 1. lednem a 31. květnem 2008 úvěr od nespřízněné banky, pak úroky a další finanční náklady k tomuto úvěru se vztahující musí v přiznání za zdaňovací období 1. června 2007 – 31. května 2008, které byla povinna podat do 30. listopadu 2008, vyloučit z daňově uznatelných nákladů.

Úroky považované za daňově neuznatelný náklad z důvodu nedodržení pravidla nízké kapitalizace jsou pro daňové účely překvalifikovány na dividendy. Z příslušné částky je věřitel povinen srazit daň sazbou 15 % a odvést ji svému místně příslušnému finančnímu úřadu. Srážková daň může být eliminována nebo snížena na základě směrnice PSD nebo na základě příslušné smlouvy o zamezení dvojího zdanění.

Všeobecně je přijímán názor, že pravidla nízké kapitalizace jsou ve vztahu speciality k obecnému ustanovení umožňujícímu správci daně upravit základ daně při nastavení převodních cen mezi spojenými osobami na jiné než tržní úrovni (často se užívá označení „arm's length principle” nebo „transfer pricing”)³⁸. Je logické, že tržně orientovaný subjekt by za standardních podmínek nebyl ochoten poskytnout úvěr nebo půjčku nespřízněné společnosti, jejíž poměr dluhů k vlastnímu kapitálu přesahuje určitou mez. Je proto v souladu s principem převodních cen mezi spřízněnými subjekty upravovat základ daně vyloučením nákladů, které by nebyly vznikly nebýt speciálního vztahu (kapitálového nebo osobního propojení) mezi dlužníkem a věřitelem.

³⁸ § 23 odst. 7 ZDP

Výše zmíněná překlasifikace finančních nákladů vztahujících se k nadměrným dluhům klade zdanění těchto nákladů na roveň zdanění dividend, které by dlužník vyplácel z vkladu do základního kapitálu namísto nadměrného úvěru. Ekonomický pohled, který klade nadměrný dluh od spřízněné osoby naroveň s vkladem do základního kapitálu společnosti, je opodstatněný. Stejně tak je pochopitelný pohled na finanční náklady vztahující se k podřízeným dluhovým instrumentům jako na součást vlastních zdrojů, jejichž výplata není daňově uznatelným nákladem. Také instrumenty, jejichž výnos závisí na hospodářském výsledku dlužníka, mají svou povahou ekonomicky blíže k majetkovým instrumentům než k dluhu, a proto je obdobným způsobem přistupováno k jejich zdanění.

Snaha zákonodárce vylučovat z daňových nákladů finanční náklady na úvěry a půjčky od nespřízněných osob včetně bank a jiných finančních institucí nemůže být výše uvedenými úvahami odůvodněna. Cílem úpravy zavedené ZSVR bylo podle důvodové zprávy mimo jiné postihnout daňovou distorzi mezi zdaněním financování vlastními a cizími zdroji, která dává prostor k daňové optimalizaci a případně i k daňovým únikům. V praxi jsou skutečně poměrně rozsáhle využívány tzv. struktury financování od společnosti sídlící ve státě s nímž má České republika uzavřenu smlouvu o zamezení dvojího zdanění, která neumožňuje zdaňovat úroky vyplácené z České republiky daňovému rezidentu tohoto státu (např. Nizozemí nebo Lucembursko). Pokud se nepodařilo prokázat, že osoby jsou považovány za spojené pro účely ZDP, tyto struktury skutečně umožnily snižovat daňový základ a potažmo splatnou daň z příjmů českých subjektů.

Omezení daňově uznatelných finančních nákladů určitou úrokovou mírou bylo vedeno snahou zákonodárce jasně nastavit pravidla pro určování, co ještě je možné považovat za tržní vztah, a tak zvýšit právní jistotu daňových subjektů. Na druhé straně obecná úprava převodních cen, která je aplikovatelná i na finanční náklady z úvěrů a půjček v ZDP obsažena je, a toto absolutní omezení působí až příliš kazuisticky. Trpí také nepružností, neboť nelze skutečně zhodnotit přiměřenost vyplácených finančních nákladů případ od případu. Pokud by podobné omezení mělo být v budoucnosti opět zavedeno, podle mého názoru by bylo vhodné jej doplnit možností poplatníka správci

daně prokázat, že i finanční náklady přesahující tuto úroveň lze stále považovat za tržní, například s ohledem na zvýšené riziko dlužníka.

ZDP neobsahuje vlastní definici vlastního kapitálu pro účely testu nízké kapitalizace, lze tedy dovodit že vlastní kapitál má být vykládán v souladu s účetními předpisy. Tak se tomu také v praxi skutečně je a nečiní to výkladové ani jiné potíže. Součástí účetní položky vlastní kapitál jsou také fondy z přecenění. Jeden ze způsobů jak dosáhnout přecenění majetku a zaúčtování případného oceňovacího rozdílu do vlastního kapitálu je přeměna. V praxi tak dochází k umělým přeměnám jejichž jediným účelem je zvýšení vlastního kapitálu o položku oceňovacího rozdílu, čímž je zvýšena kapacita pro načerpání úvěrů a půjček od spřízněných osob u nichž je omezena uznatelnost úroků a dalších nákladů testem nízké kapitalizace. De lege ferenda by stálo za zvážení podmínit započtení oceňovacího rozdílu při přeměnách jako položku zvyšující vlastní kapitál pro účely testu nízké kapitalizace např. řádnými ekonomickými důvody pro přeměnu, obdobně jako ustanovení § 23d odst. 2 ZDP.

Pravidla nízké kapitalizace jsou standardním institutem používaným k motivaci subjektů k držbě poměru kapitálu a dluhu na úrovni, kterou považuje zákonodárce za rozumnou. Na první pohled by se mohlo zdát, že plní podobnou úlohu jako pravidla kapitálové přiměřenosti v případě bankovních institucí. Vynucování žádoucího poměru vlastního kapitálu a cizích zdrojů podle kapitálové přiměřenosti však využívá jiné, represivnější nástroje než vyloučení finančních nákladů ze základu daně. Přesto jsou pravidla nízké kapitalizace příkladem snahy zákonodárce nahrazovat sankční a represivní nástroje instituty daňového práva, kterými motivuje subjekty k určitému ekonomickému chování.

2.2.5 Kapitálové příjmy

Příjem z prodeje dluhopisu je finančním výnosem zahrnovaným v běžném základu daně. Proti příjmu z prodeje dluhopisu lze v daňových nákladech uplatnit účetní hodnotu tohoto instrumentu ke dni jeho prodeje. Případná ztráta z prodeje je daňově účinná bez omezení. Ve své podstatě tak při výpočtu základu daně nedochází k úpravě výsledku hospodaření. Na rozdíl od majetkových instrumentů představovaných cennými

papíry (akciemi) tak nemá pro dopady do základu daně z příjmů význam zda se konkrétní prodávaný dluhopis oceňuje reálnou hodnotou.

2.3 Směnky

Směnka je listinný cenný papír, s velmi striktně požadovanými náležitostmi, ve kterém jeho výstavce buď sám slibuje, že zaplatí jiné osobě určitou peněžitou částku (tzv. směnka vlastní), anebo zavazuje třetí osobu, které prikazuje zaplatit směnečnou částku (směnka cizí).

Směnka může mít různé funkce:

- investiční nástroj k získání výnosu z uložených peněz ve formě úroku nebo diskontu
- platební prostředek
- zajišťovací prostředek

Obdobně jako dluhopis může být směnka úročená, a to buď úrokovou sazbou nebo diskontem jakožto rozdílem mezi cenou směnky při pořízení a její jmenovitou hodnotou splatnou při splatnosti směnky.

2.3.1 Účtování směnek

Jak již bylo uvedeno výše, směnky mohou plnit trojí ekonomickou funkci. V návaznosti na to se tyto cenné papíry zobrazují v účetnictví.

Pokud jsou směnky pořizovány věřitelem jako dluhový investiční instrument, pak se o nich účtuje podle obdobných pravidel na stejné účty jako o dluhopisech. Také směnky pořizované jako dluhový investiční instrument se oceňují pořizovací cenou, směnky k obchodování se přeceňují na reálnou hodnotu.

Směnka jako platební prostředek se účtuje jako klasická pohledávka na příslušný účet třídy 3 – Pohledávky, a to ve výši pohledávky, která pomocí této směnky byla uhrazena.

Směnky sloužící k zajištění pohledávky se nezobrazují na rozvahových účtech nýbrž pouze v podrozvahových účtech.

Dlužník účtuje o směnce na pasivech podle doby splatnosti jako o krátkodobém nebo dlouhodobém závazku.

2.3.2 Běžné příjmy

O zdanění úrokových výnosů právnických osob ze směnek jako investičních cenných papírů platí obdobně co bylo uvedeno v případě úrokových výnosů dluhopisů, s tím, že pro dluhopisy plynou některá specifika v případě jejich emise v jiném státě než je sídlo dlužníka, což pro směnky není daňově relevantní (viz znění § 19 odst. 1 písm i) ZDP).

Příjem fyzické osoby z držby směnky spadá do kategorie příjmy z kapitálového majetku,³⁹ který je součástí běžného základu daně z příjmů. Výjimku tvoří příjmy z držby směnky vystavené bankou k zajištění pohledávky vzniklé z vkladu věřitele, plynoucí ze zdrojů na území České republiky, jsou samostatným základem daně který podléhá zdanění zvláštní sazbou daně⁴⁰. Zvláštní sazba daně podle § 36 ZDP činí 15 % stejně tak jako od 1.1.2008 činí sazba pro běžný základ daně z příjmů fyzických osob podle § 16 ZDP. Rozdíl spočívá v tom, že základem daně pro zvláštní sazbu daně je pouze příjem, ovšem příjmy z kapitálového majetku, jakožto součást běžného základu daně mohou být sníženy o případnou ztrátu z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti popřípadě z pronájmu⁴¹.

Příjem směnky jako formu úhrady závazku nepředstavuje pro směnečného věřitele zdanitelný příjem. V případě fyzické osoby je příjmem až úhrada této směnky. Právnická osoba již zaúčtovala výnos, který se zobrazí v běžném základu daně, již při vzniku pohledávky, která byla směnkou hrazena.

Pokud ovšem fyzická osoba vedoucí daňovou evidenci požádá banku o eskontní úvěr zajištěný směnkou, kterou jí byla hrazena pohledávka, je přijetí tohoto úvěru od banky zdanitelným příjmem směnečného věřitele⁴². Pokud následně nedojde k úhradě směnečného dluhu bance, banka vyzve směnečného věřitele ke splacení eskontního

³⁹ § 8 odst. 1 písm h) ZDP

⁴⁰ § 8 odst. 3 ZDP

⁴¹ § 36 odst. 3 a § 5 odst. 3 ZDP

⁴² § 3 odst. 4 písm. b) bod 2. ZDP

úvěru, což bude představovat daňově uznatelný výdaj pro věřitele vedoucího daňovou evidenci⁴³.

Omezení daňové uznatelnosti úrokových nákladů na straně dlužníka, tzv. pravidla nízké kapitalizace se uplatní také v případě směnečného dlužníka, ovšem pouze pokud je právnickou osobou.

2.3.3 Kapitálové příjmy

Tak jako u jiných cenných papírů platí, že pořizovací cena směnky není daňově uznatelný náklad. Do daňově uznatelných nákladů lze pořizovací cenu, ovšem jen do výše odpovídajícího příjmu, zahrnout při prodeji směnky. Také u směnek se tedy uplatní pravidlo, že ztráta z jejich prodeje je daňově neuznatelná, a to bez ohledu na to, zda byly určeny k obchodování nebo nikoliv.

2.4 Deriváty

Deriváty představují skupinu termínových obchodů, tedy takových kontraktů, jejichž plnění je odloženo do budoucnosti. Již samotný pojem „derivát“ naznačuje, že hodnota derivátu je odvozena od jiného ukazatele. Tímto ukazatelem, neboli podkladovým aktivem, může být hodnota komodity, cenného papíru nebo třeba makroekonomický finanční ukazatel jako například úroková míra nebo měnový kurz.⁴⁴

Deriváty jsou buď obchodovány jako standardizované na burze nebo jiném organizovaném trhu nebo jsou sjednávány jako mimoburzovní na základě konsenzu konkrétních smluvních stran. Deriváty lze také rozlišovat na deriváty nepodmíněné (pevné), kde k budoucímu plnění jsou zavázány obě strany kontraktu a deriváty podmíněné (opční), kde je zavázána pouze jedna strana, splnění kontraktu za předem sjednaných podmínek závisí na projevu vůle druhé strany.

Velmi členitou a rychle se rozvíjející skupinu instrumentů souhrnně nazývanou finanční deriváty lze přibližně rozdělit na několik typů instrumentů:

⁴³ § 5 odst. 6 ZDP

⁴⁴ viz definice v § 3 ZPKT

Forwardy jsou pevně sjednané termínové kontrakty zavazující jednu stranu zaplatit v pevně stanoveném čase v budoucnosti přesně stanovenou cenu za kterou je druhá strana povinna dodat konkrétní podkladové aktivum nebo uhradit rozdíl mezi aktuální a sjednanou cenou tohoto aktiva nebo podkladového finančního ukazatele. Forwardy jsou sjednávány jako individualizované kontrakty mimo burzovní trh.

Futures se svým obsahem velmi podobají forwardům, stejně jako v případě forwardových kontraktů může být podkladovým instrumentem buď aktivum (komodita) nebo finanční ukazatel (nejčastěji úroková míra, měnový kurz nebo akciový index). Futures jsou však narozdíl od forwardů standardizovanými instrumenty se kterými se obchoduje na regulovaném trhu.

Swap je závazek stran kontraktu po určité období vyměnit si peněžní toky, jejichž výše je určována na základě měnící se ceny podkladového aktiva (instrumentu). Swapy jsou tradičně sjednávány jako mimoburzovní deriváty na základě individuálních potřeb stran.

Opce představuje asymetrické smluvní ujednání, kde jedna strana (majitel opce, kupující) má právo realizovat smlouvu podle předem stanovených podmínek. Opce je obvykle sjednávána jako odkládací podmínka v kupní smlouvě, podle níž může jedna strana v průběhu určité doby (nebo po jejím uplynutí) prohlásit, že na smlouvě trvá (tzv. vyhlášení nebo uplatnění opce) nebo naopak mlčky odstoupit. Uplatnit opci je právem a nikoliv povinností náležející pouze jedné straně, majiteli opce. Za toto právo je sjednána tzv. opční prémie, kterou majitel opce zaplatí protistraně, a to bez ohledu na to zda opci uplatní nebo ne.

Podle způsobu stanovení doby, kdy může majitel opci realizovat, rozlišujeme opce evropské – opci lze realizovat k pevně stanoveném okamžiku – a opce americké, kde majitel opce může protistranu vyzvat k plnění kdykoliv během stanoveného období. Jedná se pouze o historicky zažitá označení, oba druhy jsou samozřejmě obchodovány po celém světě. Opce může být sjednána jako kupní s právem koupě a povinností druhé strany prodat za cenu stanovenou podle předem sjednaného mechanismu nebo naopak

prodejní, která zavazuje druhou stranu při uplatnění práva prodeje podkladové aktivum koupit. Opce jsou obchodovány jak na regulovaných trzích tak mimo ně.

Deriváty představují příležitost k zajištění proti riziku vyplývajícímu z tržních výkyvů cen podkladových veličin (kurzové riziko, úrokové riziko atd.), což bylo také původním motivem jejich vzniku. Deriváty jsou ale také používány na spekulaci. Běžná je spekulace v kombinaci s tzv. pákovým efektem, kdy případný zisk ale i ztráta může být násobně vyšší než potřeba vkladu při uzavírání kontraktu. Pokud abstrahujeme od nákladů spojených s uzavřením derivátových kontraktů, burzovních poplatků atd. lze obecně uvést, že zisk, který realizuje jedna strana z derivátového kontraktu odpovídá ztrátě druhé strany.

Účetní jednotky mají povinnost deriváty k okamžiku ocenění ocenit reálnou hodnotou⁴⁵. Účtování se liší v případě derivátů určených k obchodování o kterých se účtuje výsledkově a přecenění vstupuje do hospodářského výsledku a derivátů zajišťovacích, jejichž přecenění na reálnou hodnotu probíhá přes příslušný účet vlastního kapitálu, tedy bez vlivu na hospodářský výsledek a potažmo základ daně. Podle současného znění ZDP se výsledek hospodaření neupravuje o oceňovací rozdíl z přecenění derivátů⁴⁶.

Pro srovnání uvedu způsob zdanění používané do konce roku 2004 kdy mělo rozlišení motivu uzavírání derivátového kontraktu vliv na zdanění příjmu plynoucího z takového instrumentu. V případě derivátů prokazatelně sjednaných za účelem zajištění nedocházelo k úpravě základu daně, tedy zisky byly plně zdaněné a ztráta z těchto operací byly daňově uznatelným nákladem snižujícím základ daně.

Jinak tomu bylo v případě ostatních derivátových operací, tedy pokud nebylo prokázáno, že byly sjednány za účelem zajištění. Výnosy samozřejmě plně vstupovaly do běžného základu daně, ale náklady na tyto operace byly daňově uznatelné jen do výše výnosů. Celková ztráta z derivátů byla daňově neuznatelná⁴⁷.

⁴⁵ § 27 odst. 1 písm. b) ZoÚ

⁴⁶ § 23 odst. 9 písm. b) ZDP

⁴⁷ viz § 24 odst. 1 písm. zg) ve znění do účinnosti novely 545/2005 Sb.

Prokázat zajišťovací charakter derivátu bylo možné jednak tím, že poplatník vede o takových instrumentech zajišťovací účetnictví, nebo jiným průkazným způsobem. Pokud poplatník nevedl zajišťovací účetnictví, bylo třeba charakter posuzovat případ od případu. Důkazní břemeno zde ovšem leželo na poplatníkovi, správce daně nemusel nikterak dokazovat, že derivát byl sjednán za účelem spekulace.

2.5 Ostatní vkladové produkty

Mezi produkty s obdobnou ekonomickou podstatou a obdobným způsobem zdanění výnosů z nich plynoucích lze pro účely této práce zařadit vkladní knížky, vkladové listy, vkladové účty a běžné účty.

Úrokové výnosy fyzických osob představují příjmy z kapitálového majetku podle § 8 odst. 1 ZDP. Tyto příjmy jsou zdaňovány 15% srážkovou daní u zdroje podle § 36 odst. 1 případně odst. 2 podle toho zda je příjemcem rezident či nerezident. Obecně platí, že z pohledu zdanění není rozhodné, zda je příslušný vkladový produkt zahrnut v obchodním majetku poplatníka či ne. Jedinou výjimku tvoří úrokové příjmy z běžného účtu, který slouží k podnikání fyzické osoby – zde není daň srážena ale úrokové příjmy jsou zahrnuty do běžného základu daně, dílčí základ příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti.

V případě úrokových příjmů z těchto vkladových produktů plynoucích tuzemským právnickým osobám je naopak zdanění v obecném základu daně pravidlem, daň u zdroje není srážena. Naproti tomu příjem českého daňového nerezidenta vyplácený českým rezidentem podléhá srážkové dani podle příslušného ustanovení § 36 odst. 1 ZDP.

3 Zdanění jednotlivých finančních instrumentů daní z přidané hodnoty

Daň z přidané hodnoty je založena na zdaňování jednotlivých stupňů výrobního řetězce s tím, že plátcí daně je umožněn nárok na odpočet daně kterou zaplatil při nákupu zboží nebo služeb tzv. na vstupu, pokud jsou tyto použity pro účely zdanitelného plnění v rámci podnikatelské činnosti plátce.

Osvobození určitých plnění od daně z přidané hodnoty tedy sice na jedné straně znamená snížení ceny výstupu pro zákazníka právě o daň z hodnoty přidané na posledním stupni. Na druhé straně ovšem tzv. osvobození bez nároku na odpočet znamená, že daň zaplacená v ceně vstupů použitých pro osvobozené plnění zůstává nákladem subjektu (plátce daně) poskytujícího tato osvobozená plnění.

3.1 Finanční činnosti

Finanční činnosti, tak jak jsou definovány výčtem v § 54 ZDPH jsou podle § 51 ZDPH osvobozeny od DPH bez nároku na odpočet. Níže podrobněji rozpracovávám, včetně porovnání znění evropské legislativy s českým ZDPH, jednotlivé druhy finančních činností tak jak je uvádí v jednotlivých kategoriích směrnice 2006/112/ES (dále též „Směrnice DPH“) v článku 135:

3.1.1 Poskytnutí a sjednání úvěrů

Úvěr je třeba chápat široce jako službu spočívající v poskytnutí kapitálu. Eurokonformní výklad tedy nechápe pod pojmem úvěr pouze smluvní vztah na základě smlouvy o úvěru uzavřené podle ObchZ, ale například také půjčku nebo uložení peněz do banky. Úrok z takto poskytnutých peněžních prostředků plynoucích z ekonomické činnosti plátce je osvobozen od DPH.

3.1.2 Převzetí závazků, ručení a jiných jistot a záruk

Zatímco ZDPH osvobozuje poskytování bankovních záruk sjednaných podle ObchZ, Směrnice DPH osvobozuje sjednání nebo převzetí závazků, ručení a jiných jistot a záruk. Na první pohled je patrné, že rozsah činností osvobozených podle Směrnice DPH je širší, neboť umožňuje osvobození zřízení zajišťovacích institutů (ručení, zřízení zástavního práva atd.) také nebankovními subjekty, pokud je takto činěno v rámci jejich ekonomické činnosti.

V případech, kdy národní právní předpis neumožňuje výklad, který by vedl k výsledku předpokládanému směrnicí, tedy v případě, kdy národní legislativa je v rozporu se směrnicí, je možné postupovat přímo podle směrnice, pokud je ustanovení směrnice dostatečně určité, nepodmíněné a uplynula lhůta pro implementaci směrnice do národní legislativy. V daném případě jsou tedy podmínky pro uplatnění přímé účinnosti Směrnice DPH splněny.

V případě sjednání (poskytnutí) ručení a jiných jistot a záruk podle občanského zákoníku nebo jiného obdobného zahraničního právního předpisu osobou, která není bankou ani osobou oprávněnou k poskytování bankovních garancí, by se mělo jednat o plnění osvobozené od DPH. Tento závěr byl odsouhlasen Koordinačním výborem Komory daňových poradců České republiky⁴⁸.

3.1.3 Činnosti týkající se vkladových a běžných účtů

Jakékoliv poplatky za sjednání, vedení nebo transakce související s běžnými nebo vkladovými účty jsou podle ZDPH osvobozeny od daně z přidané hodnoty, což je plně v souladu se Směrnicí DPH.

3.1.4 Operace s penězi

Operace s penězi je směna různých měn, ať už v hotovostní nebo bezhotovostní formě. Podle judikatury Evropského soudního dvora⁴⁹ je třeba případný zisk poskytovatele těchto služeb plynoucí z rozdílných nákupních a prodejních kurzů považovat za úplatu za takovou službu. ZDPH však také toto plnění považuje za osvobozené bez práva volby uplatňovat daň z přidané hodnoty (viz níže), případné vyčíslení základu osvobozeného plnění tedy v našich podmínkách nemá praktický význam.

3.1.5 Podíly, dluhopisy a další cenné papíry

Směrnice osvobozuje od DPH činnosti týkající se podílů na společnostech a cenných papírů. Osvobozena není:

- činnost spočívající ve správě týkající se podílů nebo cenných papírů
- činnosti týkající se dokladů zakládajících právní nárok na zboží
- činnosti týkající se cenných papírů osvědčující věcná práva k nemovitostem⁵⁰.

Převod cenných papírů (tedy i podílů reprezentovaných cennými papíry jako např. akcie nebo podílové listy) je osvobozen podle § 54 odst. 1 písm. a) ZDPH. Převod obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným naproti tomu není podle § 14 odst. 5 písm. c) ZDPH vůbec předmětem daně z přidané hodnoty, což není v souladu s požadavkem Směrnice DPH.

⁴⁸ Příspěvek 58/08.06.05 z 27. července 2005

⁴⁹ rozsudek C-172/96, The First National Bank of Chicago

⁵⁰ článek 135 odst. 2 recastu Šesté směrnice

3.1.6 Správa fondů kolektivního investování

Obhospodařování fondů kolektivního investování (viz kapitola 4) investiční společností je plnění osvobozené od daně z přidané hodnoty.

3.1.7 Sjednávání a zprostředkování

ZDPH v § 54 stanoví, že osvobozeno je také sjednávání nebo zprostředkování činností uvedených pod body 3.1.1 až 3.1.6 této práce. Pojem „sjednávání“ Evropský soudní dvůr vyložil jako „zprostředkovatelskou činnost, která může sestávat, mimo jiné, z upozornění smluvní strany na příležitosti k uzavření takovéto smlouvy, navázání kontaktu s druhou smluvní stranou a zprostředkování, jménem zákazníka a na jeho účet, podrobností vzájemných plnění, přičemž účelem takovéto činnosti je učinit vše nezbytné k tomu, aby smluvní strany uzavřely smlouvu, aniž by zprostředkovatel měl vlastní zájem ohledně obsahu smlouvy“⁵¹

Z výše uvedeného je patrné, že pojmy sjednávání a zprostředkování se z velké části překrývají a také gramaticky jsou téměř zaměnitelné.

3.2 Právo volby zdanění

Směrnice dává členským státům možnost poskytnout osobám povinným k dani právo volby zdanění některých finančních činností. V takovém případě si může subjekt poskytující vyjmenovanou finanční činnost vybrat, zda využije osvobození včetně související ztráty nároku na odpočet daně na vstupu nebo zda z poskytovaných plnění bude odvádět daň z přidané hodnoty a nárok na odpočet mu zůstane zachován. Česká republika však tuto možnost nevyužila (což je právo každého členského státu v souladu se směrnicí) a ZDPH tak u finančních služeb právo volby zdanění neumožňuje. Tento koncept byl zaveden pouze v případě pronájmu nemovitostí jiným plátcům⁵², což však nesouvisí se zaměřením této práce.

3.3 Skupinová registrace

Od 1. ledna byla do ZDPH zavedena tzv. skupinová registrace. Skupina spojených osob se sídlem, místem podnikání nebo provozovnou v České republice, se může dobrovolně

⁵¹ rozsudek C-453/05 Volker Ludwig bod 28.

⁵² § 56 odst. 5 ZDPH

registrovat jako jeden plátce DPH. Členy skupiny mohou být i zahraniční subjekty, pokud mají v České republice provozovnu.

Skupina je považována za jediného plátce DPH, plnění uskutečněná mezi jednotlivými členy skupiny tedy nejsou zdanitelnými plněními. Skupinová registrace tedy může představovat nástroj pro snížení celkové daňové zátěže pro skupiny osob, kde někteří členové skupiny poskytují finanční služby a nemohou si uplatnit na vstupu nárok na odpočet daně, která byla odvedena ze zdanitelných plnění přijatých od jiných členů skupiny. Některé činnosti tak mohou být v rámci skupiny efektivně centralizovány a tzv. outsourcovány bez dodatečného zatížení daní z přidané hodnoty.

Za celou skupinu se počítá jen jeden koeficient pro krácení nároku na odpočet. V případě, že někteří členové skupiny nemají plný nárok na odpočet, může sjednocení koeficientu vést k celkovému zvýšení nároku na odpočet skupiny.

4 Daňové aspekty kolektivního investování

Kolektivní investování lze vymezit jako sdružování finančních prostředků od několika investorů na bázi poměrného sdílení rizika za účelem optimalizace jejich výnosu, které jsou svěřeny do obhospodařování profesionálnímu aparátu a následně investovány na finančních trzích⁵³.

V zásadě lze rozlišit dvě formy takovéto organizace kolektivního investování. Jednak může svěřené prostředky obhospodařovat obchodní společnost (v podmínkách České republiky se jedná o investiční fond který má formu akciové společnosti) nebo mohou být sdružovány do zvláštních majetkových fondů na smluvním základě, které obhospodařuje profesionální správce. Druhým případem je v české právní úpravě podílový fond, který je obhospodařován investiční společností.

⁵³ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P.: Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů, C. H. Beck 2005 s. 305 a následující

4.1 Podílový fond a investiční fond

Fondy kolektivního investování mohou mít formu podílového fondu (otevřeného či uzavřeného) nebo investičního fondu.

Investiční fond je právnickou osobou – akciovou společností, jejímž jediným přípustným předmětem podnikání je kolektivní investování. Vlastnické právo k majetku náleží přímo investičnímu fondu. Základní kapitál investičního fondu je rozdělen na akcie na jméno, které lze smluvně převést pouze se souhlasem fondu.

Podílový fond je soubor majetku vytvořený investiční společností a není samostatnou právnickou osobou. Podíl na majetku v podílovém fondu je představován podílovými listy. Převoditelnost podílových listů je omezena tak, že podílové listy lze smluvně nabýt pouze se souhlasem fondu.

U otevřeného podílového fondu není počet vydávaných podílových listů limitován a podílník má právo na odkoupení svého podílového listu investiční společností. Investiční společnost odkoupí od podílníka podílový list otevřeného fondu za hodnotu vyhlášenou ke dni doručení žádosti o odkup. Podílové listy lze také převádět na třetí osoby. Nové podílové listy jsou emitovány na základě poptávky investorů.

V případě uzavřeného podílového fondu je počet vydávaných podílových listů omezen a je také stanovena doba jejich vydávání. Podílník nemá nárok na zpětné odkoupení podílového listu investiční společností. Majetek v podílovém fondu náleží podílníkům v poměru podle počtu podílových listů. Poměry podílníků se neřídí úpravou spoluvlastnictví podle občanského zákoníku. Obhospodařování majetku v podílovém fondu je povinně svěřeno investiční společnosti, která jej obhospodařuje svým jménem na účet podílníků. Z právních úkonů učiněných v souvislosti s obhospodařováním majetku v podílovém fondu je oprávněna a zavázána investiční společnost.

4.2 Standardní fond a speciální fond

Podle investičního zaměření ZKI rozlišuje standardní fondy a speciální fondy. Standardním fondem je fond kolektivního investování, který splňuje požadavky práva Evropských společenství a požívá tak výhod tzv. jednotného evropského pasu.

Standardní fond může mít pouze formu otevřeného podílového fondu. Všechny ostatní fondy jsou pak fondem speciálním.

Speciální fondy jsou v ZKI dále rozlišovány podle zdroje shromažďování peněžních prostředků a podle druhu majetku, do kterého převážně investují, do těchto kategorií:

- Fondy shromažďující peněžní prostředky od veřejnosti:
 - Speciální fond cenných papírů
 - Speciální fond nemovitostí
 - Speciální fond fondů
- Fond shromažďující peněžní prostředky od kvalifikovaných investorů jako speciální fond kvalifikovaných investorů

4.3 Daňové aspekty fondů kolektivního investování

Příjmy investičního i podílového fondu podléhají dani z příjmu se sazbou 5 %. Způsob výpočtu základu daně z příjmů investičního fondu se v zásadě neliší od běžné akciové společnosti. Podle § 20 ZDP se základ daně stanoví samostatně za investiční společnosti a za jednotlivé podílové fondy, které obhospodařuje. Podílový fond, který nemá právní subjektivitu, není považován za daňového poplatníka.

4.3.1 Povinnost přecenění na reálnou hodnotu

ZKI stanoví fondu kolektivního investování povinnost oceňovat majetek a závazky z investiční činnosti reálnou hodnotou. Toto ocenění musí být provedeno ve lhůtách uvedených ve statutu fondu, nejméně pak jedenkrát ročně.

Přecenění majetku na reálnou hodnotu by mělo být účtováno na účtech vlastního kapitálu⁵⁴. Takto zaúčtované přecenění nevstupuje do účetního výsledku hospodaření a proto neovlivňuje základ daně z příjmů.

4.3.2 Daňové odpisování majetku

Majetek v podílovém fondu náleží všem podílníkům, a to podle zastoupení jejich podílových listů. Vlastníkem není ani investiční společnost, ani podílový fond, který nemá právní subjektivitu.

⁵⁴ §68a vyhlášky 500/2002 Sb.

V souladu s ustanovením § 28 ZDP daňové odpisy majetku může uplatňovat s určitými výjimkami pouze poplatník, který má k danému majetku vlastnické právo. Z dikce ZDP je možné vyvodit, že investiční společnost ani investiční fond nejsou oprávněni uplatnit daňové odpisy u majetku evidovaného v podílovém fondu. Tento výklad byl potvrzen závěry v rámci Koordinačního výboru Komory daňových poradců a Ministerstva financí České republiky.

Naproti tomu investiční fond je vlastníkem majetku a může tedy základ daně z příjmů snižovat o odpisy vypočtené v souladu se ZDP.

4.3.3 Rezervy

Obdobné problémy jako u daňových odpisů majetku v podílovém fondu vzniká také v oblasti tvorby daňově uznatelných rezerv na opravy majetku, které mohou být podle ZoR tvořeny pouze vlastníky majetku. Protože ani investiční společnost, ani podílový fond nejsou vlastníky majetku, nelze vytvářet na opravy majetku ve fondu daňově uznatelné rezervy.

Investiční fond může vytvářet daňově uznatelné rezervy na opravy majetku ke kterému má vlastnické právo.

4.3.4 Držba podílu fondem

Pro zdanění příjmů z držby a převodu podílů ve společnostech platí pro investiční fond obdobně vše, co bylo uvedeno v příslušných kapitolách ohledně právnických osob – kapitálových obchodních společností. Pokud bude investiční fond držet podíly v obchodních společnostech, bude moci využívat osvobození dividendových příjmů a příjmů z převodu podílu za stejných podmínek jako akciová společnost (viz body 2.1.3 a 2.1.4 této práce).

Naproti tomu podílový fond nemůže těchto možností využívat, neboť nesplní podmínku mateřské společnosti podle ZDP a ani není uveden jako forma kapitálové společnosti, na které se vztahuje směrnice PSD. Dividendové příjmy podílového fondu plynoucí od zahraničních majetkových účastí nejsou zahrnovány do samostatného základu daně ale do běžného základu daně.

4.3.5 Zdanění příjmů z podílových listů a akcií investičního fondu

Dividendové příjmy z podílových listů a akcií investičního fondu se zdaňují obecnou 15% srážkovou daní. Příjem lze snížit o část příjmů které podléhají srážkové dani ve stejném poměru jako je rozdělován zisk⁵⁵.

Pro osvobození dividendových příjmů z držby akcií investičního fondu platí obdobně co bylo uvedeno v kapitole týkající se osvobození příjmů z držby majetkových cenných papírů (akcií). Příjmy z držby podílového listu plynoucí právnické osobě nemohou být osvobozeny neboť podílový fond nemůže být dceřinou společností podle ZDP a ani není uveden jako forma kapitálové společnosti, na které se vztahuje směrnice PSD.

Na zdanění příjmů plynoucích z nakládání s podílovými listy a akciemi investičního fondu se vztahují ustanovení týkající se nakládání s majetkovými cennými papíry (akciemi) včetně pravidel pro osvobození těchto příjmů fyzických osob. Právnická osoba ovšem nikdy nebude mít příjem z převodu podílového listu osvobozený, neboť toto osvobození je navázáno na osvobození dividendového příjmu, které nemůže nastat (viz výše).

4.3.6 Ostatní daně

Současné znění ZDPH neobsahuje zvláštní úpravu uplatňování daně z přidané hodnoty u fondů kolektivního investování. Pouze § 54 ZDPH stanoví, že obhospodařování investičních fondů nebo podílových fondů podle ZKI patří mezi finanční činnosti osvobozené od daně.

Podílové fondy nejsou osobami povinnými k dani, neboť nemají právní subjektivitu. Osobou povinnou k dani ve vztahu k činnostem vykonávaným v rámci podílového fondu je pouze investiční společnost.

Nízká sazba daně z příjmů spolu s aplikovatelností osvobození od daně z příjmů v případě převodu akcií investičního fondu nebo podílového listu za obdobných podmínek jako je tomu v případě jiných majetkových cenných papírů slouží jako významná podpora kolektivního investování v České republice. Praxe však fondů

⁵⁵ § 36 odst. 4 ZDP

kolektivního investování nevyužívá v takovém rozsahu, jak by bylo žádoucí. Důvodů může být několik. Česká veřejnost má stále ještě v paměti negativní zkušenosti s fondy z 90. let 20. století. Obnovit důvěru může trvat i déle než jedno nebo dvě desetiletí. Příznivá daňová politika v tomto ohledu pravděpodobně nemá rozhodující úlohu. Dalším důvodem odrazujícím subjekty poptávající kapitál od zakládání fondů kolektivního investování může být poměrně vysoká míra regulace ze strany státu. Založit a provozovat podílový nebo investiční fond je mnohem náročnější než je tomu v případě běžné akciové společnosti. Z daňového pohledu lze doporučit explicitně v zákoně vyřešit sporné otázky vyplývající z faktu, že podílový fond není právnickou osobou, na kterou by se vztahovala ustanovení týkající se obchodních společností nebo subjektů vlastnického práva.

Závěr

Daňová politika státu by kromě naplňování státního rozpočtu měla také vhodným způsobem motivovat subjekty k ekonomickému chování, které je považováno za žádoucí.

Z různých ustanovení zákona o daních z příjmů lze vyzorovat snahu zákonodárce podporovat dlouhodobější investování před krátkodobým, spekulativním umístěním finančních prostředků. Zde mám na mysli zejména časový test pro osvobození příjmů z nakládání s cennými papíry a podíly jak pro fyzické, tak nově od roku 2008 i pro právnické osoby.

Další snahou je osvobozením příjmů z držby i převodu podílu přesahujícího určitou část základního kapitálu motivovat právnické osoby ke strategickým investicím.

Tyto tendence jsou v souladu s daňovou legislativou Evropských společenství, zejména v návaznosti na osvobození dividendových a jiných příjmů pro právnické osoby při držbě podílu po určitou dobu.

Otázkou ovšem zůstává, zda tato koncepce má správný motivační charakter i nadále. Koncept osvobození od zdanění příjmů po určité době držby funguje jako určitý způsob pozitivní motivace pro dlouhodobou držbu za tradičního předpokladu, že cena aktiv ve většině případů v čase roste. V posledním roce jsme však svědky celosvětového významného poklesu tržních cen snad všech druhů finančních instrumentů. Pokud si však v důsledku osvobození příjmů po uplynutí časového testu subjekt nemůže o ztrátu z prodeje finančních aktiv snížit svůj základ daně (byť i jen dílčí), motivace pro dlouhodobou držbu těchto aktiv zjevně chybí. Spíše naopak, tento koncept motivuje k realizaci ztráty, která alespoň sníží případné zdanění zisku z jiných operací.

Také způsob promítání přecenění instrumentů na reálnou hodnotu do základu daně částečně svědčí o záměru zákonodárce zvýhodnit portfoliové investice a zajišťovací deriváty oproti instrumentům určeným k obchodování, v jejichž případě mají jak nerealizované zisky, tak ztráty vliv na základ daně. Opět vyvstává otázka, zda tato

myšlenka zdaňovat i nerealizované spekulativní zisky nachází své opodstatnění i v situaci, kdy stále častější a více pravděpodobná nerealizovaná spekulativní ztráta umožňuje snižovat základ daně účetní jednotky.

Významnými změnami v posledním období prošla pravidla nízké kapitalizace. Záměrem novelizace této oblasti zdanění příjmů od roku 2008 byla snaha zamezit účelovému snižování zaplacených daní v České republice, které bylo realizováno prostřednictvím nadměrných úrokových nákladů vyplácených zahraničním společnostem. Tento jistě dobře míněný záměr zákonodárce měl však negativní dopad na subjekty působící v kapitálově náročných odvětvích (např. stavebnictví, leasing), které bývají tradičně vysoce zadlužené, což ale nemusí vždy představovat účelovou daňovou optimalizaci. V kontextu celosvětové finanční krize, která nezávisle na novelizaci české daňové legislativy významně zhoršila obecnou dostupnost dluhového financování napříč všemi ekonomikami a sektory, nutno konstatovat, že načasování daňově restriktivních opatření takového charakteru nemohlo být horší. Novelizace na sebe naštěstí nenechala dlouho čekat a pravidla nízké kapitalizace jsou opět částečně uvolněna, a to s účinností zpětně k počátku roku 2008.

Jako důsledek obav z ekonomické recese a jejího vlivu na schodek veřejných rozpočtů se počátkem roku objevila diskuze nad financováním státního dluhu prostřednictvím emise státních dluhopisů a jejich případným daňovým zvýhodněním. Domnívám se, že racionálně uvažující investor si dokáže porovnat čistý výnos různých alternativních investic. Protože subjektem vyplácejícím tyto úroky a rovněž příjemcem daně z těchto úroků je stát, považuji diskuzi na téma (ne)zdanění příjmů ze státních dluhopisů za pouhou „politickou diskuzi“.

Cílem této práce bylo zmapovat způsob zdanění jednotlivých instrumentů finančního trhu v kontextu probíhajících makroekonomických událostí. Pevně věřím, že tento cíl byl naplněn.

English Summary

Tax Aspects of Financial Market

The increasing volatility of financial market and the rapid development of financial instruments combined with very frequent amendments to tax legislation give rise to a lot of issues in the area on which this paper focuses.

The objective of this paper was to introduce the approach to the taxation of common financial instruments and to show how the government influences the market economy by application of its tax policy. It focuses on the changes in tax legislation made in recent years and some observations about the purpose and effect of these changes on the financial markets and the economy as a whole are made.

As much as this is a legal thesis, given the overlaps with other fields, the accounting and overall economic points of view are taken into consideration as well. Although financial market instruments may theoretically trigger almost all kinds of taxes known to the Czech law, this paper focuses on the income taxes, both personal and corporate, and partly also on the value added tax. The financial instruments are divided into two main categories – equity instruments, such as shares in companies, and debt instruments, such as bonds, options or derivatives. For the purpose of income taxes, the income is divided into capital gains and current income, such as dividends or interest.

International aspects arising from cross-border involvement of parties or instruments are also included. The taxation of financial market instruments is influenced by international sources of law, namely by bilateral treaties on avoidance of double taxation and, since the Czech Republic joining the EU, also by community legislation, mainly in the form of directives.

The main discussed issues are the taxation of dividends, capital gains and interest, and also possible exemption from taxation. The thin capitalization is widely elaborated too. Several real-life examples are given to clarify more complicated calculations.

Seznam použité literatury

Knihy

- Bakeš, M. a kol.: Finanční právo, C. H. Beck 2006
- Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P.: Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů, C.H. Beck 2005
- Liška, V., Gazda, J.: Kapitálové trhy a kolektivní investování, Professional Publishing 2004
- Vančurová, A., Láchová, L.: Daňový systém 2008, VOX 2008
- Kubátová, K.: Daňová teorie a politika, ASPI 2006
- Pátek, V.: DPH u finančních a pojišťovacích služeb, C. H. Beck 2008
- Sojka, V.: Mezinárodní zdanění příjmů, ASPI 2006
- Ryneš, P.: Podvojný účetnictví a účetní závěrka, Anag 2008

Články

- KDP ČR: Prodej cenných papírů a obchodních podílů, KDP ČR, 31.12.2004
- Otrusinová, M., Šteker, K.: Cenné papíry v účetnictví a daních, ASPI, 31.7.2007
- Kolektiv autorů: Úroky a další finanční náklady z úvěrů a půjček v podmínkách roku 2008
- Aimová, M.: Zdaňování příjmů fyzických osob z držby a prodeje cenných papírů, ASPI, 11.8.2000
- Děrgel, M.: Akcie a obdobné cenné papíry, Daně a právo v praxi 8/2006
- Děrgel, M.: Dluhopisy, Daně a právo v praxi 9/2006
- Děrgel, M.: Směnky, Daně a právo v praxi 10/2006
- Macháček, I.: Prodej cenných papírů, Daně a právo v praxi 3/2003
- Děrgel, M.: Příjmy z kapitálového majetku fyzických osob, Daně a právo v praxi 8/2003
- Dráb, O.: Zdanění podílů na zisku v roce 2006, Daně a právo v praxi 5/2006
- Kolektiv autorů: Příjmy plynoucí z držby podílu na obchodních společnostech, Daně a finance 4/2008
- Kolektiv autorů: Cenné papíry, Daně a právo v praxi 3/2005

Právní předpisy

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů („ZDP“);

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů („ZoÚ“);

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů („ObchZ“);

Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů („ZDPH“);

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů („ZoSVR“)

Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů („ZPKT“);

Zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování, ve znění pozdějších předpisů („ZKI“)

Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů („ZSDP“);

Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů („ZoR“);

Směrnice Rady 90/435/EHS o společném systému zdanění mateřských a dceřiných společností (Parent-Subsidiary Directive, „ Směrnice PSD“);

Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty („Směrnice DPH“).

Klíčová slova

Zdanění příjmů

Finanční instrumenty

Nízká kapitalizace

Key words

Income Taxation

Financial Instruments

Thin Capitalization